

ПРЕГЛЕД И ОЦЕНА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА ОПШТИНЕ РАЧА

Садржај

I. Скраћенице

ЕУ	Европска Унија
РСЗ	Републички завод за статистику
ЛС	Локална самоуправа
ПССС	Пољопривредна саветодавна стручна служба
МПШВ	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
ЛИДЕР (LEADER)	Liaison entre actions de développement de l'économie rurale
ЛАГ	Локална акциона група

II. Преглед графикана

- Графикон 1. Преглед броја становника на територији општине Рача са проценом до 2041.
- Графикон 2. Преглед кретања броја становника МЗ Ђурђево у периоду 1948 - 2011. година.
- Графикон 3. Преглед кретања броја становника МЗ Рача у периоду 1948 - 2011. година.
- Графикон 3. Старосна структура становништва општине Рача
- Графикон 4. Образовна структура становништва старијих од 15 година у Рачи према нивоу стручне спреме.
- Графикон 5. Упоредна анализа домаћинства према броју чланова.
- Графикон 6. Витални догађаји у општини Рача за период 2015 – 2020.
- Графикон 7. Преглед јавних путева на територији општине Рача .
- Графикон 8. Просечне нето и бруто зараде од 2011. године .
- Графикон 9. Пољопривредна површина општине Рача – 2018. година (ha).
- Графикон 10. Структура газдинстава према величини коришћеног пољопривредног земљишта.

III. Преглед табела

- Табела 1. Преглед броја становника на територији општине Рача са проценом до 2041.
- Табела 2. Преглед броја становника МЗ на територији општине Рача у периоду 1948 - 2011.
- Табела 3. Старосна структура становништва општине Рача .
- Табела 4. Образовна структура становништва старијих од 15 година у Рачи према нивоу стручне спреме.
- Табела 5. Домаћинства према броју чланова.
- Табела 6. Витални догађаји у општини Рача за период 2015 – 2020.
- Табела 7. Преглед јавних путева на територији општине Рача .
- Табела 8. Структура запослених према сектору делатности у Рачи .
- Табела 9. Просечне нето и бруто зараде од 2011. године .

- Табела 10. Број привредних друштава у периоду 2015 -2018.
- Табела 11. Број предузетника у у периоду 2015 -2018.
- Табела 12. Финансијске перформансе ДОО у периоду 2015-2018.
- Табела 13. Подстицаји регионалног развоја према намени у периоду 2015-2018.
- Табела 14. Укупни подстицаји регионалног развоја према корисницима 2015 -2018.
- Табела 15. Пољопривредна површина општине Рача – 2018. година (ha).
- Табела 16. Структура газдинстава према величини коришћеног пољопривредног земљишта.
- Табела 17. Коришћено пољопривредно земљиште газдинстава по категоријама .
- Табела 18. Структура према броју чланова пољопривредних газдинстава и стално запослених на газдинствима .
- Табела 19. Прикључне машине на територији општине Рача .
- Табела 20: Број трактора на територији општине Рача .
- Табела 21. Бројност комбајна на територији општине Рача .
- Табела 22. Објекти за смештај пољопривредних производа на газдинству .
- Табела 23. Стакленици и пластеници – капацитети.
- Табела 24. Менаџери према старости, полу и економској величини газдинства .
- Табела 25. Ниво обучености менаџера газдинства .

УВОД

Израда прегледа и оцене постојећег стања је прва фаза у процесу израде Плана развоја општине Рача. Процес је започет темељним истраживањем које је обухватило прикупљање података из свих области дрштвено-економске реалности општине у свим секторима. То су уједно и основни модули овог документа Преглед и оцена постојећег стања:

- Основни географски и историјски подаци
- Демографија
- Администрација
- Инфраструктура
- Привреда
- Пољопривреда
- Здравство и социјална заштита
- Култура
- Спорт
- Туризам
- Образовање
- Животна средина

Прикупљени подаци осликавају тренутно стање у општини Рача и служе као инпут за формулисање документа, који представља профил или „личну карту“ општине. С обзиром да планирање развоја има за циљ мобилизацију ресурса у сврхе постизања циљева, неопходан је увид у њихов обим, величину, квалитет и у њихове специфичности. На тај начин се процењују могућности за коришћење ресурса у будућности, односно, њихов ефективни допринос постизању постављених циљева и зато је први корак у процесу планирања израда документа Преглед и оцена постојећег стања. Дефинише стање свих чинилаца друштвено-економског развоја и кроз анализу даје преглед трендова током последњих пет до десет година. Профил или “лична карта” локалне заједнице са једне стране служи за предвиђање будућих промена, а са друге омогућава увид у факторе који су довели до тренутног стања. На тај начин даје основу за дефинисање приоритета и циљева Плана развоја.

Кроз израду анализе омогућено је:

- Пружање подршке Радној групи у доношењу одлука о правцима интервенције
- Давање прегледа друштвено-економских показатеља путем којег се омогућава успостављање оквира за израду Плана развоја
- Обезбеђивање основних информација које дозвољавају заједници да мери шта се променило имплементацијом Плана развоја
- Подршка за израду секторских SWOT анализа.

Процес израде Прегледа и оцене постојећег стања обухвата следеће фазе које су довеле до финализације овог сегмента планског документа:

- Дефинисање структуре анализе
- Подела одговорности унутар Радне групе
- Прикупљање података
- Унос и обрада
- Формирање нацрта Прегледа и оцене постојећег стања
- Ревизија и допуна

- Формирање финалне верзије.

Преглед и оцена постојећег стања садржи две групе података: 1) подаци из званичне статистичке грађе Републичког завода за статистику, Агенције за привредне регистре, Националне службе за запошљавање и из општинских база података и 2) интензивном комуникацијом са локалним координаторима, члановима тематских радних група и представницима установа и организација у циљу добијања ажурних података из њихових евиденција. Услед ограничавајућих услова за одржавање састанака, путем он-лине комуникације идентификоване су евентуалне потребе за изменама и допунама извршене. Подаци су прикупљани током јуна и јула 2020. године, а документ финализиран у јануару 2021. године.

У даљем тексту је представљен комплетан документ Преглед и оцена постојећег стања у Општини Рача.

1. ОСНОВНИ ГЕОГРАФСКИ И ИСТОРИЈСКИ ПОДАЦИ

1.1. Географско-демографске карактеристике општине

Општина Рача је општина која се налази у Шумадијском округу, у централном делу Републике Србије, а позната је и као Рача Крагујевачка. Општина Рача има 11503¹ становника, 3593 домаћинства, а са својом површином од 216 км² чини 9,04% укупне површине Шумадијског округа (2.386,71 км²) и тако заузима пето место у округу, испред општина Баточина и Лапово.²

Рача је значајна општина у Србији, са становишта културног и историјског наслеђа, пољопривредне производње, али и туристичког потенцијала. Општина Рача је добила име по истоименој реци, будући да се насеље развило на ивици долине реке Раче. Слава општине је Преподобна мати Параскева – Света Петка³, а Дан општине: 11. октобар – Дан ослобођења Раче од фашизма⁴.

Географски гледано, општина Рача се налази у источном делу Шумадије и захвата сливно подручје средњег и једног дела горњег тока Раче. Северозападним делом своје територије залази у долину тока реке Јасенице. Положај општине Рача дефинисан је координатама између 44°06'10" (најјужнија тачка на Собоци у атару села Војиновца) и 44°17'10" (најсевернија тачка у Горњем пољу у селу Сепцима) северне географске ширине и 20°49'00" (најзападнија тачка западно од коте 205м у селу Саранову) и 21°03'30" (најисточнија тачка у долини Раче, која је истовремено и најнижа тачка општине) географске дужине.⁵

Дужина рачанске границе износи око 80 км, при чему је најдужа граница према граду, а најкраћа према општини Лапово и износи око 8 км. Општина Рача се граничи на северу са општином Смедеревска Паланка, на североистоку са општином Велика Плана, на истоку са општином Лапово, на југоистоку са општином Баточина, на југу са градом Крагујевцем и на западу са општином Топола. Северна граница према општини Смедеревска Паланка пресеца једним делом долину топка реке Јасенице, а другим се пружа ниским побрђем. Ову границу сече регионални пут Рача – Смедеревска Паланка. Источна и југоисточна граница рачанске општине према Баточини повучена је од југа према северу ниским и претежно заравњеним развођем између Раче и Лепенице и мањим делом реком Рачом. На овом делу општина Рача је највише отворена према долини Велике Мораве. Јужна граница према граду Крагујевцу води притоке Крчмаре, а затим ниским развођем између ове реке и Лепенице. Према Тополи, границу од југа према северу чини прво брежуљкасто ниско развође између Раче и Јасенице, а потом граница пресеца долину Јасенице и додирујући пут Наталници – Смедеревска Паланка.⁶

1 Republika Srbija, Zavod za statistiku. Popis 2011, Stanovništvo prema nacionalnoj pripadnosti i polu, po opštinama i gradovima.

2 "Opšte i demografske karakteristike opštine Rača", Turistička organizacija opštine Rača, dostupno na: <http://tor.rs/sr/opste-i-demografske-karakteristike-opstine-raca/>, pristupljeno 15.06.2019.

3 Statut opštine Rača, "Službeni glasnik opštine Rača" broj 6/08, 2/10, 12/10, 13/17, čl. 8.

4 *Ibid*, čl. 8.

5 "Opšte i demografske karakteristike opštine Rača", Turistička organizacija opštine Rača, dostupno na: <http://tor.rs/sr/opste-i-demografske-karakteristike-opstine-raca/>, pristupljeno 16.06.2019.

6 *Ibid*.

1.2. Историјат

Историјат организованог људског живљења на територији која припада општини Рача се примећује и пре нове ере. Наиме, на територији општине Рача откривени су бројни локалитети из бронзаног доба, али још нису у потпуности испитани. На основу остатака материјалне културе ове епохе до сада су откривена 3 насеља градског типа (Ђурђево, Борци и Сипић), 6 насеља сеоског типа (Поповић, Андровац, Доња Рача, Ђурђево, Сипић, Борци), 6 некропола (Андровац, Велико Крчмаре, Доње Јарушице, Сипић и Сраново), 6 локалитета на којима је случајно нађено неколико предмета (Ђурђево, Рача, Мирашевац, Бошњане, Трска и Вучић) и једна остава у Ђурђеву. У насељу Андровац, поред остатака грађевина, видљиви су остаци и једне некрополе са скелетним сахрањиваним прилозима.⁷

Са друге стране, историјат општине Рача у пуном обиму почиње првим помињањем као посебне административне области-нахије у другом турском попису из 1489-1491. године под називом Радца. После Свиштовског мира 1791. године и у доба Првог и Другог српског устанка, рачанско подручје улази у оквир ослобођене српске земље, која је због личне слободе, повољних природних услова и релативно слабе насељености постала веома привлачна за становнике неослобођених српских крајева па и околних збежишта. Насељавање се вршило слободним заузимањем земље и у том периоду су формирана сва насеља на данашњим локацијама.⁸ Село Рача је пред крај XIX века било ван пута, око 15 км удаљено од хана и састојало се из два дела. Већи део насеља налазио се на једној падини десно од пута и у њему је било 25 хришћанских кућа, а мањи сеоски део, са 18 кућа, налазио се лево од пута.⁹ Конкретно 1784. године Рача има само 43 хришћанске куће, два хана, мезилхану, једну кафану, крчму, озидан извор и дрвени мост на реци.¹⁰

Захваљујући повољном економско-географском и саобраћајном положају, Рача се по ослобађању од Турака у XIX веку развила у административно-управно, економско, културно-просветно и здравствено средиште. Године 1818. формирана је лепеничка кнежина са седиштем у Рачи, а новом административном поделом на округе, срезове и општине 1835. године Рача постаје седиште лепеничког среза крагујевачког округа. Лепенички срез је тада имао 27 општина и 60 села. Прво среско начелство било је смештено у згради “турски конак” у рачи. Рача је тада била најзначајније место у Лепеници после Крагујевца.¹¹

Крајем претпрошлог века у Рачи се зидају нове јавне зграде и лепе породичне куће са дућанима у необароконом стилу, а одећа и живот становништва су прави варошки што Рачи даје изглед модерне варошице тога доба.¹² Модерним обрисима Раче погодују и вишеструки процеси и догађаји који се дешавају у XIX и првој половини XX века: оснивање прве приватне школе 1831. године и прве “праве” школе 1836. године;

7 “Istorijat”, Turistička organizacija opštine Rača, dostupno na: <http://tor.rs/sr/istorijat/>, pristupljeno 16.06.2019.

8 “Istorija”, Zvanični sajt opštine Rača, dostupno na: www.raca.rs/istorija, pristupljeno 16.06.2019.

9 “Istorijat”, Turistička organizacija opštine Rača, dostupno na: <http://tor.rs/sr/istorijat/>, pristupljeno 16.06.2019.

10 “O Rači”, Turistička organizacija opštine Rača, dostupno na: http://http://tor.rs/sr/o_raci/, pristupljeno 16.06.2019.

11 “Istorija”, Zvanični sajt opštine Rača, dostupno na: www.raca.rs/istorija, pristupljeno 16.06.2019.

12 *Šumadija – Teritorija i istorija*, Projekat “Podsticanje ruralnog turizma za održivi ekonomski razvoj”, dostupno na: <http://www.ruralniturizam.gtokg.org.rs/index.php>, pristupljeno 16.06.2019, str. 3.

оснивање 1840. године занатског удружења које је најстарије у Србији, те оснивање Грнчарско-папучарског и Ковачко-дрводељског еснафа 1844. године; оснивање читаонице по доласку у Рачу Ђуре Јакшића и Радоја Домановића 1868. године; добијање телеграфа 1871. године међу првим поштама у Србији; оснивање певачког друштва “Вишњић” 1895. године; оснивање ниже гимназије 1920. године; оснивање “Карађорђевог дома” 1934. године, у којем је било смештено сиротиште за децу из целе Југославије.¹³

Период након Другог светског рата доноси Рачи изградњу Дома културе, обнову основне и средње школе, оснивање пољопривредне школе, уз важну напомену да је од 01.03.1949. године Рача седиште Лепеничког среза, а од 1955. године добија статус општине.¹⁴ У овом периоду се мења структура привреде, и поред занатско-услужних и угоститељских предузећа стварају се услови за развој индустрије.

Од великог историјског значаја не само за Рачу већ и за целу Србију јесте Вишевац. Наиме, у том селу општине Рача је рођен вожд Ђорђе Петровић Карађорђе, вођа Првог српског устанка. Премда не постоје историјски извесни подаци о години рођења, историографија прецизно наводи датум рођења – 3/16. новембар (на православни празник Ђурђиц, односно пренос моштију светог Ђорђа), као и место рођења – Вишевац. Отац Петар и мајка Марица су сину дали име Ђорђе због великог празника, а он је 1804. године учинио велико дело којим је отпочело национално ослобођење српског народа.

1.3. Геолошке карактеристике

1.3.1. Шуме

Шуме су у општини Рача крчене где год је земљиште могло да се користи за обраду. У прошлости су биле главни покривач овог подручја о чему сведоче бројни путописци који су се у турско доба кретали кроз Шумадију, пишући о густим углавном храстовим шумама. Данашњи пејзаж је обликован у првим деценијама XIX века, у коме шуму чини мешовита шумска вегетација: храст, буква, липа, цер, јела, граб. Лишћари су претежно заступљени багремом, а од четинара најчешћи су црни и бели бор, смрча, јела, ариш. Шуме изданског порекла су незнатно заступљене.¹⁵

1.3.2. Земљиште

Састав земљишта је један од веома значајних услова за гајење разних пољопривредних култура, травну и шумску вегетацију. Од њега зависи и степен ерозије тла, појава урвина, упијање и испаравање влаге. Гајњача представља стадијум када су смонице изгубиле знатан део својих морфолошких и физичко-хемијских особина. То је секундарни тип земљишта јер је настала од смонице уништавањем шума. Захвата највећи део општине Рача (око 18.012 ха или 83,4% територије) и распрострањена је на вишим теренима где се излучује више атмосферског талога.

13 “Istorija”, Zvanični sajt opštine Rača, dostupno na: www.raca.rs/istorija, pristupljeno 16.06.2019; “Istorijat”, Turistička organizacija opštine Rača, dostupno na: <http://tor.rs/sr/istorijat/>, pristupljeno 16.06.2019.

14 “Istorija”, Zvanični sajt opštine Rača, dostupno na: www.raca.rs/istorija, pristupljeno 16.06.2019.

15 “Šume”, Turistička organizacija opštine Rača, dostupno na: <http://tor.rs/sr/sume/>, pristupljeno 16.06.2019.

Смоница је заступљена на нижим теренима рачанске општине и то готово непосредно изнад алувијалне равни на заравнима и благим косама у селима Вучићу и Трски, као и на нешто вишем терену на површи Собовице у Великим Крчмарима и Војиновцу. Овај тип земљишта заузима малу површину општине. Алувијална земљишта распрострањена су на долинским равнима река Јасенице и Раче и њених притока. Алувијална тла су плоднија земљишта са повољним водним особинама. Јако кисела земљишта су заступљена са 450 ха на територији општине, а на 4.160 ха су средње кисела, односно на готово 4.500 ха општине Рача су кисела земљишта.¹⁶

1.3.3. Планине

Главне црте морфолошке структуре рељефа општине Рача чини саставни део рељефа ниске Шумадије представљен типичним шумадијским валовито брежуљкастим тереном. У средишњем делу територије општине уздиже се брдо Голубица са врхом Висак, састављено од кристалних шкриљаца, висине 396 м. То је уједно и највиша тачка на територији општине Рача. Нешто ниже врхове имају побрђа: Буковац (362 м) и Сугреб (340 м) у селу Борцима, Виногради (332 м) у Доњим Јарушицама и Кошућа (326 м) у Војиновцу. Најнижа тачка се налази на у североисточном граничном делу општине, у алувијалној равни реке Раче, на апсолутној надморској висини од 112 м.¹⁷

1.3.4. Тектонски склоп и геоморфолошке карактеристике

На територији општине Рача апсолутно доминира радијална тектоника. За њену морфоструктуру од значаја је регионални продужени покривени голобочки расед меридијанског правца који се од Смедеревске Паланке наставља према југу преко северног дела територије општине Рача западно од варошице Рача и између Вучића и Сипића се сустиче са покривеним раседом правца СЗ-ЈИ који означава границу распрострања различитих геолошких формација – прекамбријских и миоценских слојева. Североисточни део рачанске општине представљен је хорстом Карауле који је ограничен са обе стране раседима.

Раседања на овом терену одиграла су се по завршетку панона, пошто се море повукло из ове области. Долином Раче изражен је расед, правца СИ-ЈЗ, који допире до кристалина у селу Миращевцу где се на укрштању са дислокацијом ССЗ-ЈЈИ појављују минерални извори. У делу “кристаластог комплекса Ђурђево” налази се разломна зона Крчмари – река Рача меридијанског пружања, тако да је контролише један део речних токова Раче и Крчмаре. У свом јужном делу представља границу творевина првог и трећег структурног спрата и непосредно утиче на положај неогена према кристаластим шкриљцима.

Према југу је разломна зона маскирана сарматским и тортонским седиментима, а на северу преко Саранова пресечена је раседном зоном Јасеница – Трнава. Дуж реке Јасенице, на крајњем северозападном делу рачанске општине, пружа се доњојасенички расед, правца ЈЈЗ-ССИ, који је и данас активан. Покривени расед регионалног значаја, правца СЗ-ЈИ, изражен је и у југоисточном и јужном делу рачанског подручја и једним делом је означен контактом прекамбријских творевинама и миоценским слојевима. Ови бројни раседи на релативно малом простору битно су утицали на морфолошку структуру

16 “Zemljište”, Turistička organizacija opštine Rača, dostupno na: <http://tor.rs/sr/zemljiste/>, pristupljeno 16.06.2019.

17 “Planine”, Turistička organizacija opštine Rača, dostupno na: <http://tor.rs/sr/planine/>, pristupljeno 16.06.2019.

рељефа општине Рача. Међутим, овај у основи тектонски рељеф, дејством спољашњих сила у каснијем периоду је измењен и створени су млађи облици рељефа. Најкарактеристичнији облик рељефа је долина реке Раче и њених притока.

Територији рачанске општине припада претежно средишњи део долине реке Раче и њених притока. Она је једним делом, од села Јарушице до Малог Вишевца, поред лактастог скретања представљена клисурастом долином епигенетски усеченом у кристалним шкриљцима, а други део је плитка и проширена долина са израженом равни која је код варошице Рача широка 800-900 м. Иначе, највећим делом тока реке Рача има рововско корито и сталан водени ток. Долинске стране су благо нагнуте и на њима ерозија престаје, па је количина наносног материјала мала. Због тога вертикална ерозија има превагу – она ствара рововско корито као израз усаглашавања са доњом ерозионом базом. И доњи део Крчмаре, десне притоке Раче, представљен је клисурастом долином (Клокина јаруга) са епигенетским обележјима.

Карактеристике рељефа су изузетно повољне за пољопривредну производњу, посебно из перспективе органску производњу, која може посебно место да заузме када је у питању рурална средина и развој сеоског туризма. На обема долинским странама реке Раче и даље ка северу до реке Јасенице развијена је зараван састављена од језерских наслага. Ова зараван висине око 230 м изражена је северно од Доње Раче, као и јужном делу Бошњана на висини око 220 м. Даље према северу, ка Караули, зараван достиже висину око 280 м. Усецањем Велике Мораве упоредо су се усецале и њене притоке. Због тога су се одржале речне терасе. Највиша је изражена северно од реке Раче у језерским наслагама на висини од 206 м, а испод ње се одржала тераса на десној страни Раче, према селу Доња Рача на висини од 40 м. Рељеф северозападног дела територије рачанске општине чини долина реке Јасенице, представљена широким алувијалном равни, просечне висине око 130 м.

Ниско побрђе од 200 до 350 м рачанске општине, као крајњи изданци Рудника, умногоме данас карактеришу нискеи необично благе косе и косице међу којима су плитке и широке долине текућих вода и суве јаруге. Отуда овај крај посматран са Виска на Голубици даје у целини утисак благо заталасане равнице. Хипсометријски подаци рељефа указују да 45,8% чине низије (99 км²), а брдски рељеф 54,2% (117 км²) територије рачанске општине. Низија се протеже дуж реке Раче и Јасенице и њихових притока, а брдски рељеф је представљен огранцима Рудника. Три четвртине општине Рача има нагиб од 15°, од чега на нагиб од 5° долази око 70 км². Када анализирамо експозицију рељефа може се закључити да присојне експозиције обухватају око 35%, а осојне око 65% површине општине. Оно што је важно издвојити као закључак јесте да оваква конфигурација терена, уз присуство осталих фактора, омогућава гајење разноврсних пољопривредних биљних култура.¹⁸

1.3.5. Клима

Подручје општине Рача карактерише умерено континентална клима са изражена четири годишња доба. Зиме су релативно хладне, јесени су незнатно топлије од пролећа и умерено топла лета. Овакве температурне прилике су посебна одлика регионалног низијског климата који омогућава гајење свих важнијих ратарских и повртарских култура, као и великог броја воћарских култура. Регионалне карактеристике поднебља на територији општине Рача у целини показују упоредна осматрања оближњих

18 "Tektonski sklop i geomorfološke karakteristike", Turistička organizacija opštine Rača, dostupno na: <http://tor.rs/sr/tektonski-sklop-i-geomorfoloske-karakteristike/>, pristupljeno 16.06.2019.

метеоролошких станица у Крагујевцу и Смедеревској Паланци јер општина Рача нема своју метеоролошку станицу. Крагујевачка метеоролошка станица налази се око 11 км ваздушном линијом јужно од општинске границе на 190 м надморске висине, а метеоролошка станица у Смедеревској Паланци удаљена је око 9 км северно од границе општине Рача и лежи на надморској око 109 м. Релативна влажност ваздуха је важан климатски елемент, који представља степен засићености ваздуха воденом паром. Највеће вредности су у зимском периоду (децембар – јануар), а најмање у току лета (јул – август).¹⁹

1.3.6. Хидрографија

На подручју општине Рача протичу две реке: Рача и Јасеница. Рача је главни водоток области и њен средишњи и део горњег тока припада овој општини. Јасеница протиче кроз крајњи сверозападни део територије општине. Рача извире југозападно од територије општине Рача испод брда Светиње (459 м) у селу Чумићу на 410 м надморске висине, а улива се у Велику Мораву источно од Марковца код свилајначког моста на 96 м надморске висине. Укупан пад Раче је 314 м, а просечни пад 6,8%. Од изворишта Рача тече према истоку и Горње Јарушице, одакле креће према североистоку и северу где улази на рачанску територију код Доње Јарушице. Овај правац задржава до села Ђурђева где прави лакат и скреће према истоку до Вишевца, а потом тече према југоистоку до варошице Раче, одакле углавном има источни правац све до напуштања рачанске територије код села Доња Рача.

Код уласка на рачанску територију у насељу Доње Јарушице ток Раче је на око 200 м надморске висине, а код Доње Раче при изласку, речно корито је на око 112 м надморске висине. Према томе, на дужини од око 30 км пад реке Раче је око 88 м. Међутим, стварни падови се крећу између 0,5 и 1 м на километар дужине. Од варошице Рача она има карактер праве равничарске реке, са изразито вијугавим током, плитким коритом и много растиња. Река Рача спада у ред дужих река у Шумадији. Била је највећа лева притока Лепенице све до 1891. године када је за време великих поводања Лепеница променила своје корито, односно један његов део одсекла, а други створила. Тада је Рача продужила свој ток старим коритом Лепенице и постала лева притока Велике Мораве са ушћем код Новог Села и укупном дужином тока од 49 км.

Међутим, регулацијом њеног корита за време изградње аутопута Београд – Ниш, скраћен је ток од Марковца до ушћа у Велику Мораву за 8 км, а продужен је новим коритом за 5 км, па садашња укупна дужина тока износи око 198 км, а густину речне мреже у сливу 649 м/км². За Рачу се може рећи да је река са екстремним режимом (неуравнотеженим водостајем). Припада повременим водотоцима зато што за време сушних година пресушује у току лета због недовољних падавина, повећаног испаравања и слабе издашности извора, а повремено због обилних падавина, углавном с јесени и пролећа, нагло набуја и плави алувијалну раван, углавном низводно од варошице Раче. Низводно од села Вишевца корито реке је плитко до 2 м. Од 1981. године почела је регулација корито и подизање одбрамбеног насипа на најугроженијем делу од села Адровца до Доње Раче у дужини око 5,5 км са изградњом моста код варошице Раче. Због истакнутог стварног кретања водостаја Раче и честих појава екстремних вода, она је на свом току од села Вишевца равничарска водоплавна река. На њен режим и сам ток веома утичу бујичне притоке.

19 "Klima", Turistička organizacija opštine Rača, dostupno na: <http://tor.rs/sr/klima/>, pristupljeno 16.06.2019.

Због свега тога она чини огромне штете пољопривредном земљишту, које је потенцијално високе продуктивности. Ове штете се изражавају не само плављењем пољопривредних површина него и одношењем продуктивног земљишта и засипањем стерилним наносом. Река Рача се изливала више пута: 1976. године, 1977. године, 1978. године, 1981. године и 1996. године, при чему је причињавала велику штету. Јасеница је најдужа притока Велике Мораве. Извире на североисточној падини планине Рудник, на месту званом Теферич које је у турско доба било излетиште Рудничана. Од извора тече ка северозападу, где се у њу код насеља Рудник улива Златарица, а одатле тече североисточно. Након ушћа Јарменовачке реке у њу у селу Јарменовци, мења правац и тече ка истоку. Код Страгара се у њу улива друга рудничка река, Сребреница. Ул ива се у Велику Мораву 1,5 км источно од села Великог Орашја на надморској висини од 87 м. Дужина тока је 79 км, а слив јој захвата 1345 км² централне Шумадије. Са просечним протицајем од око 4,7 м³/сец, Јасеница је водом најбогатија река у Шумадији. Најзначајнија лева притока је Кубршница. Поседује воду током целе године и припада сталним водотоцима са амплитудом екстерног водотока од 310 – 350 цм.

На територији општине Рача, у атару села Трска, налази се вештачки исушено урвинско језеро тзв. Бара. У општини Рача јављају се минерални извори, који припадају лепеничкој термалној зони Шумадијске балнеотермалне регије. Прва минерална вода која је детаљније хемијски анализирана још 1895. године била је хладна сулфатна мангановитогвожђевица вода “Репата бара” у селу Миравевцу. По количини сувог остатка ова вода се сматра најјачом од свих српских минералних вода анализираних у другој половини XIX века. У изворишном делу Миравевачког потока у селу Миравевцу су минерални извори Кисела вода (Рапата бара) и Саставци. Миравевачки термални извори лоцирани су на левој обали потока, Кисела вода на удаљености око 6 м од његовог тока на 225 м надморске висине, а у близини Миравевачког потока лоциран је други извор Саставци на 210 м надморске висине. Сви извори минералне воде су мање скупине водоиздашности. Са терапеутског гледишта припадају хладним лековитим водама са великом терапијском вредношћу и широким индикацијама.²⁰

2. СТАНОВНИШТВО

Званични подаци пописа становништва од 1948. године показују да је константан процес непрекидне демографске регресије (демографског назадовања) општине Рача. У погледу демографије, ова општина бележи врло неповољне тенденције које се огледају у продубљивању три главна демографска процеса: укупна депопулација (пад броја становника), природна депопулација (број умрлих становника прелази број живорођене деце) и демографско старење.

Према попису из 2011. године у општини Рача укупно живи 11.503 становника – 2.603 становника у градском делу и 8.900 у ванградском који живе у 3.593 домаћинства. У претходних 30 година, број становника општине Рача је пао са 14.384 из 1991. године, на 10.344 становника 2019. године, колико се процењује средином наведене године.²¹

Табела 1. Преглед броја становника на територији општине Рача

²⁰ “Hidrografija”, Turistička organizacija opštine Rača, dostupno na: <http://tor.rs/sr/hidrografija/>, pristupljeno 16.06.2019.

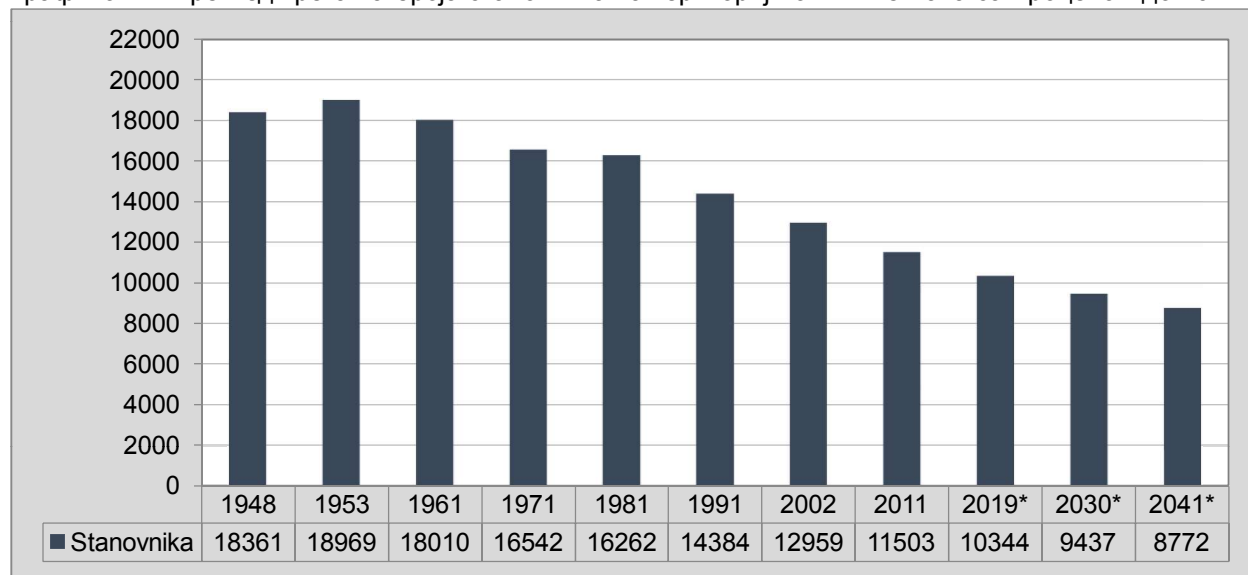
²¹ Popis stanovništva, домаћinstava i stanova u Republici Srbiji: Prvi rezultati 2011, Republički zavod za statistiku

ПЛАН РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЧА 2021 . - 2028. ГОДИНА

Година пописа становништва								Процена		
1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011	2019	2030	2041
18361	18969	18010	16542	16262	14384	12959	11503	10344	9537	8772

Извор: Републички завод за статистику

Графикон 1. Преглед кретања броја становника на територији општине Рача са проценом до 2041.

Према последњем званичном попису становништва спроведеном 2011. године, општина Рача је имала 11503 становника, што представља умањење броја становника за 11,25% у односу на претходни попис из 2002. године, односно 43,66% у односу на резултате пописа становништва спроведеног 1948. године. Из приложених података може се уочити да је, током пописних интервала, процес демографске регресије био све интензивнији и још увек траје. То нам потврђују подаци из 2019. године који показују да је половином наведене године број становника по процени Републичког завода за статистику износио 10344, што у односу на 2011. годину представља смањење за 1159 становника, односно смањење за 10,1% за само 8 година. Главни разлог овакве демографске регресије општине Рача је у њеној изразито руралној природи што је довело до миграторних кретања становништва ове општине ка већим привредним центрима, пре свега Крагујевцу и Београду, али и одласку у зењмље ЕУ. На овакав демографски биланс општине утицала је и друга компонента демографских процеса у виду природне депопулације.

Табела 2. Преглед броја становника МЗ на територији општине Рача у периоду 1948 - 2011. година

Насеље	Година пописа становништва							
	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011
Адровац	237	233	216	245	280	278	269	294
Борци	885	952	890	714	612	470	389	319
Бошњане	1067	1061	975	865	783	639	559	498
Велико Крчмаре	1210	1194	1169	1123	1077	978	830	734
Вишевац	1298	1361	1270	1126	1002	822	700	610
Војиновац	179	181	168	165	151	123	132	110
Вучић	1124	1160	1060	985	1033	967	887	836

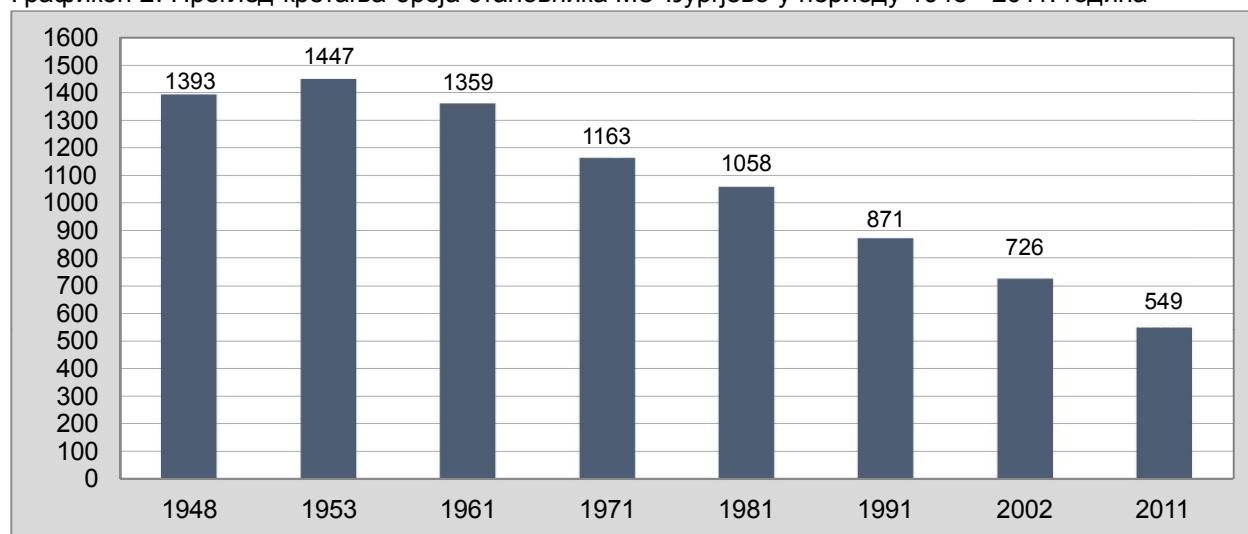
ПЛАН РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЧА 2021 . - 2028. ГОДИНА

Доња Рача	1634	1684	1595	1543	1580	1236	1008	917
Доње Јарушице	527	525	505	413	383	302	265	213
Ђурђево	1393	1447	1359	1163	1058	871	726	549
Мало Крчмаре	733	739	730	666	641	531	486	425
Мирашевац	1047	1057	1055	943	887	721	742	522
Поповић	711	724	691	582	553	462	412	358
Рача	1017	1315	1351	1751	2305	2638	2744	2603
Сараново	2435	2477	2240	1898	1720	1489	1241	1037
Сепци	1355	1324	1267	1082	977	814	673	542
Сипић	949	965	901	763	687	579	507	430
Трска	560	570	568	515	533	464	389	373
Укупно	18361	18969	18010	16542	16262	14384	12959	11503

Извор: Републички завод за статистику

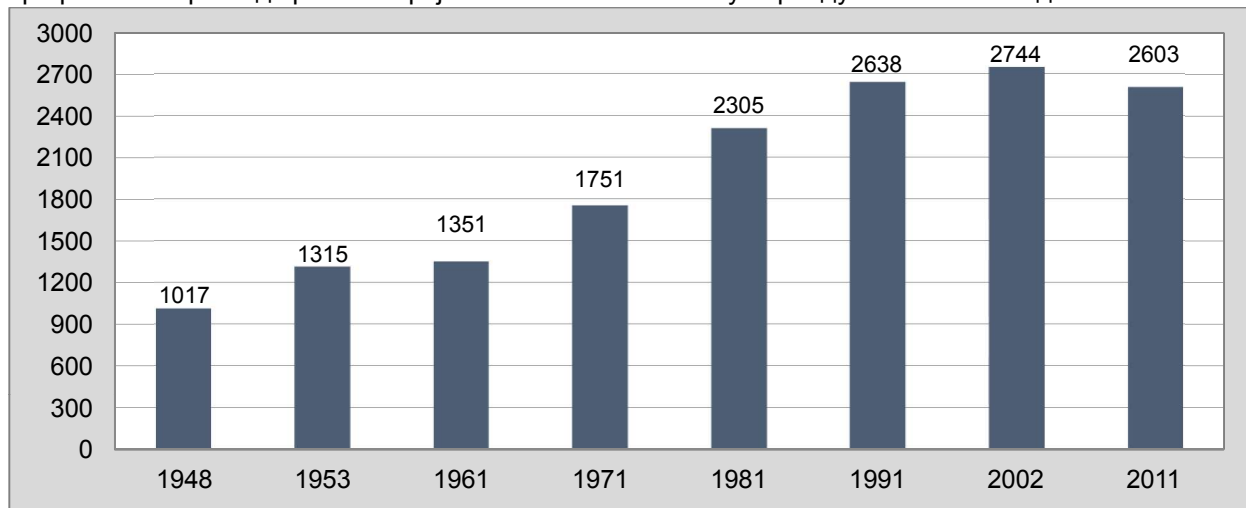
Општина Рача је територијално организована у 18 насеља у којима број становника варира од 110, колико их је у селу Војиновац, до 2603 колико живи у варошици Рача. Од 18 насеља општине, свега 2 имају више од 1.000 становника, док преко 500 становника броје још пет насеља. Укупна густина насељености на територији читаве општине износи 53 ст/км².

Графикон 2. Преглед кретања броја становника МЗ Ђурђево у периоду 1948 - 2011. година

Број становника се смањивао током посматраног периода константно и у свим сеоским месним заједницам општине. У табели се види да од 18 насељена места само Рача има константан пораст броја становника у односу на 1948. годину. Пример за негативан тренд који се одсликава кроз пад броја становника је село Ђурђево које има смањење броја становника на безмало 30% од укупног броја становника у 1953. години. Слична ситуација је и са селом Сепци.

Графикон 3. Преглед кретања броја становника МЗ Рача у периоду 1948 - 2011. година

Варошица Рача која је средиште и административни центар општине је једина МЗ која у периоду од 1948. године до 2002. године има константан пораст броја становника за готово 3 пута. Међутим, уколико се за подручје МЗ Рача погледа и упореди број становника по последња два пописа становништва видеће се да и ово насељено место има благи пад у броју становника за 5,2%.

Према последњим подацима РЗС-а за 2017. годину, салдо досељених и одсељених лица је 0. У 2017. години међу досељенима највише је оних који долазе из другог насеља у оквиру истог града/општине (45), затим из друге области (41), из другог града/општине у оквиру исте територијалне области (38). Када су у питању одсељени из Раче, највише је оних који одлазе у друга насеља у оквиру истог града/општине (45), у други град/општину у оквиру исте територијалне области (41) и на крају они који се одсељавају у друге области (38).²² Према националној припадности у Рачи живи 11329 Срба, док су након тога најбројнији Роми - 16. Према вероисповести у Рачи је 11263 православца и 16 католика²³.

Пунолетних грађана према процени РЗС за 2019. годину у Рачи је 8827, док просечна старост становника износи 45,8 година. Када се ради о старосној структури изражена у неколико стратума она се може видети у табели испод²⁴:

Табела 3. Старосна структура становништва општине Рача

Године	Процент становништва (%)	Број становника
--------	--------------------------	-----------------

²² Unutrašnje migracije 2017., Republički zavod za statistiku.

²³ Ibid.

²⁴ Opštine i regioni u Republici Srbiji, 2018., Republički zavod za statistiku.

ПЛАН РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЧА 2021 . - 2028. ГОДИНА

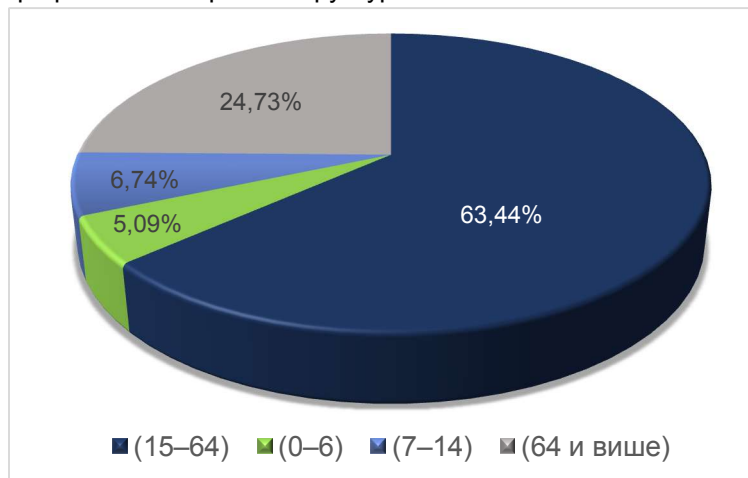
0 – 6	5,09	527
7 – 14	6,74	697
15 – 64	63,44	6562
64 и више	24,73	2557

Старосна структура становништва општине Рача формирана је, пре свега, под директним дејством фертилитета, односно наталитета, а процес старења је, у највећој мери, условљен падом наталитета. На старосну структуру становништва утицали су и смртност у мањој мери, односно миграције млађег становништва у знатно већој мери.

Графикон 3. Старосна структура становништва општине Рача

Статистички подаци говоре да све посматране групације становништва на територији општине Рача показују тенденцију опадања бројности у последњем пописном периоду.

Упоредјујући основне контингенте становништва општине Рача са подацима који се односе на Шумадијски округ, уочава се да су готово сви параметри неповољнији, односно на нижем нивоу од просека.

Ово се посебно односи на малолетно становништво узраста до 15 година чија је бројност у посматраном периоду на нижем нивоу од просека у округу. Просечна старост становништва је готово 45,8 година што је такође изнад просека на нивоу округа и региона. Учешће радно способног становништва у укупној популацији општине, као и проценат предшколског становништва је испод просека у односу на регион Шумадијски округ.

Табела 4. и графикон 4.: Образовна структура становништва старијих од 15 година у Рачи према нивоу стручне спреме²⁵:

²⁵ Ibid.

Ниво стручне спреме	Број становника
Без школске спреме	223
Непотпуно основно образовање	2412
Основно образовање	3030
Средње образовање	3714
Више образовање	278
Високо образовање	378
Непознато	18

Образовна структура становништва је изузетно значајна за целокупни друштвено економски развој општине. У претходним деценијама велики број младих образованих становника општине се одселио у веће индустријске градове, ил ису остали у месту студирања, што се негативно одрасило на целокупни развој општине Рача.

Анализирајући образовну структуру становништва старијег од 15 година (Табела 4. и графикон 4.), уочава се да највећи је број оних који имају средње образовање. Ова групација чини 36,94 % посматране популације. Међу становницима општине Рача старијим од 15 година, 30,14 % има само основно образовање, 23,99 % непотпуно основно образовање, док више или високо образовање има свега 6,53% % становника. Без школске спреме је 2,22% становништва.

Домаћинства према броју чланова

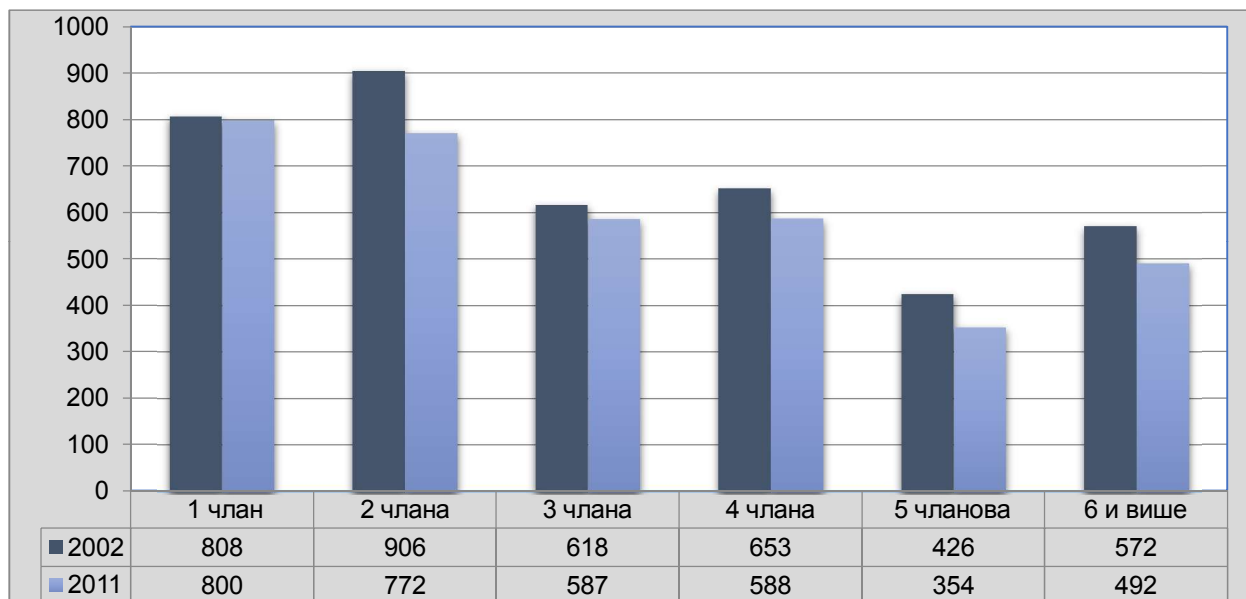
Током последњих 30 година број становника се константно смањивао што показују подаци и да се број домаћинстава такође смањује. Посебно забрињава чињеница да је број домаћинстава који имају више чланова константно смањује из године у годину (Табела 5).

Табела 5. Домаћинства према броју чланова

Година	Укупно	1 члан	2 члана	3 члана	4 члана	5 чланова	6 и више	Просечно
2002	3983	808	906	618	653	426	572	3,25
2011	3593	800	772	587	588	354	492	3,2

Извор: Републички завод за статистику

Графикон 5. Упоредна анализа домаћинства према броју чланова

По последњем званичном попису становништва општина Рача је имала 3593 домаћинства са просечно 3,2 чланова. У односу на претходни званични попис становништва, број домаћинства општине Рача је мањи за 10%, односно за 390 домаћинства. Имајући у виду постојећи тренд и процене у смањењу броја становника, очекивања су да се и број домаћинства у 2019. години смањило за око 10% у односу на последњи званичан попис становништва из 2011. године. Највећи број домаћинства је са једним и два члана и таквих домаћинства је 43,75%.

Витални догађаји

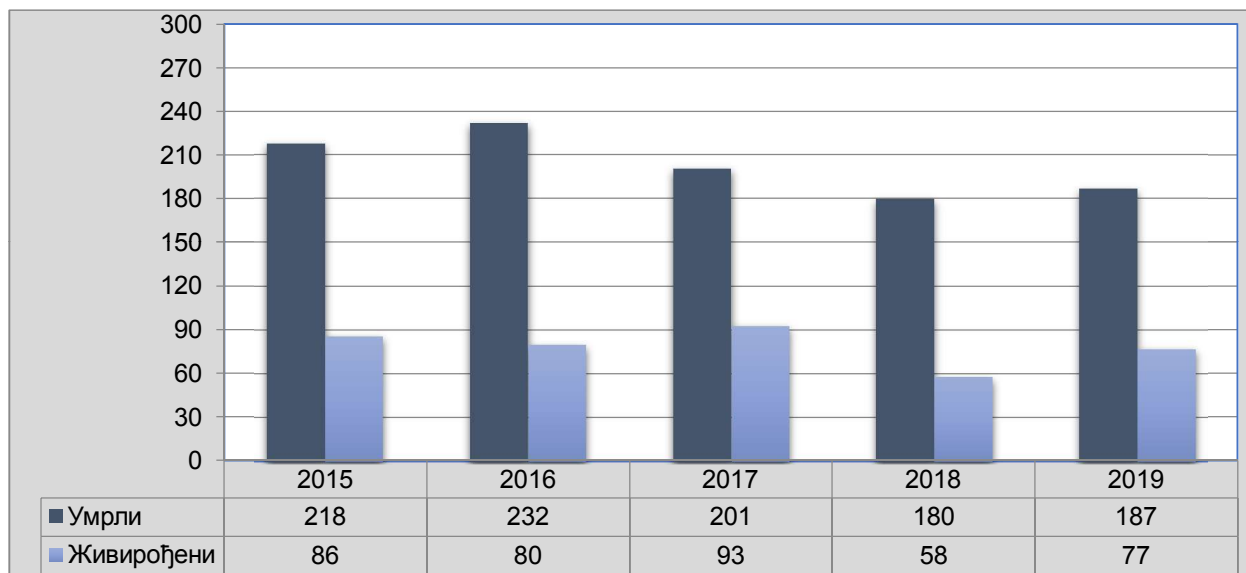
Природни прираштај у општини Рача уколико се посматра период од 2015. до 2019. године бележи константан негативан тренд који се карактерише изузетно високим негативним вредностима. У табели 6. дат је преглед виталних догађаја у општини Рача у периоду од 2015. до 2019. године.

Табела 6. Витални догађаји у општини Рача за период 2015 – 2020.

Година	Живорођени		Умрли		Природни прираштај		Бракови	
	број	на 1000 становника	број	на 1000 становника	број	на 1000 становника	закључени	разведени
2015.	86	7,9	218	20,0	-132	-12,1	48	6
2016.	80	7,5	232	21,6	-152	-14,2	49	13
2017.	93	8,8	201	19,0	-108	-10,2	56	-
2018.	58	5,5	180	17,2	-122	-11,7	43	9
2019.	77	7,4	187	18,1	-110	-10,7	40	12

Извор: Републички завод за статистику

Графикон 6. Витални догађаји у општини Рача за период 2015 – 2020.

На дијаграму „Витални догађаји у општини Рача за период 2015 – 2019. година” јасно се уочава разлика између броја умрлих и живорођених на територији општине. Стопа смртности варира из године у годину, тако да је у 2016. години достигла максималну вредност у посматраном периоду, достижући вредности од 21,6‰. Највише рођених у општини Рача је било 2017. године уколико посматрамо период од 2015.године и тада се родило 93 становника. У наредној години дошло је до смањења, док се у 2019. години број живорођених повећао у односу на 2018. годину за готово 25%.

3. ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

Рача је општина, односно јединица локалне самоуправе у оквиру система локалне самоуправе у Републици Србији. Права и обавезе, као и надлежности општине Рача дефинисане су Законом о локалној самоуправи²⁶ и Статутом општине Рача²⁷.

3.1. Организациона структура општине Рача:

Органи општине су²⁸:

- Скупштина општине Рача,
- Председник општине Рача,
- Општинско веће општине Рача,
- Општинска управа општине Рача

²⁶ Закон о локалној самоуправи, чл. 20

²⁷ Statut opštine Rača, чл. 15

²⁸ Statut opštine Rača, чл. 27

- У складу са законом којим се уређује правобранилиштво, орган општине је и Општинско правобранилаштво.

Скупштина општине је највиши орган општине који врши основне функције локалне власти, утврђене Уставом, законом и статутом. Организација и рад Скупштине општине Рача уређени су Пословником о раду Скупштине општине Рача. Скупштина општине Рача има 31 одборника (новим статутом из 2019. године је број одборник је смањен на 27)²⁹. У последњем сазиву изабрано је 13 одборница и 18 одборника. Скупштина општине оснива стална, посебна и повремена радна тела за разматрање питања из њене надлежности.

Стална радна тела Скупштине општине су:

- Савети Скупштине:
- Савет за буџет и финансије;
- Савет за привреду и пољопривреду;
- Савет за урбанизам, стамбено-комуналне делатности и заштиту животне средине;

Комисије Скупштине:

- Комисија за представке и предлоге;
- Комисија за статутарна питања, организацију и нормативна акта;
- Мандатско-имунитетска комисија;
- Комисија за кадровска, административна питања и радне односе;

Стална радна тела Скупштине:

- Савет за младе
- Савет за здравље.

Председник општине је извршни орган општине. Председника општине бира Скупштина општине, из реда одборника, на време од четири године, тајним гласањем, већином гласова од укупног броја одборника Скупштине општине. Председник општине: представља и заступа општину, извршава и стара се о извршењу одлука и других аката Скупштине општине, наредбодавац је за извршење буџета, усмерава рад Управе општине, доноси појединачне и друге акте за које је овлашћен.³⁰

Општинско веће чини председник општине, заменик председника општине и девет чланова већа (према новом Статуту веће има укупно 7 чланова). Општинско веће предлаже Статут, буџет и друге одлуке и акта које доноси Скупштина општине, непосредно извршава и стара се о извршењу одлука и аката Скупштине општине, врши надзор над радом Управе општине, решава у управном поступку у другом степену, поставља и разрешава начелника Управе општине итд.³¹ Управне послове у оквиру права и дужности општине и одређене стручне и административно-техничке послова за потребе Скупштине општине, председника општине и општинског већа, врши општинска управа.³²

Основне организационе јединице³³ које врше послове управе општине су:

1. Одељење за општу управу, друштвене делатности, заједничке и инспекцијске послове. У овом одељењу постоје три Одсека, и то:

²⁹ Statut opštine Rača, čl. 33

³⁰ Statut opštine Rača, čl. 67

³¹ Statut opštine Rača, čl. 71

³² Statut opštine Rača, čl. 83

³³ Informator o radu opštine Rača (april 2019.)

- Одсек за друштвене делатности, имовинско-правне и инспекцијске послове,
- Одсек за грађанска стања, матичну службу и послове месних канцеларија,
- Одсек за заједничке послове.

2. Одељење за изградњу, урбанизам и локални економски развој

3. Одељење за привреду, пољопривреду, буџет и финансије . У овом Одељењу постоје три Одсека, и то:

- Одсек за привреду, буџет и финансије,
- Одсек за утврђивање, наплату и контролу јавних прихода
- Одсек за пољопривреду.

4. Кабинет председника општине. У општинској Управи могу се поставити највише три помоћника Председника општине, изван унутрашњих организационих јединица, за следеће области:

- јавно информисање, друштвене делатности и здравствену заштиту,
- пољопривреду, водопривреду, шумарство, екологију и социјалну заштиту
- економски развој.

Помоћници Председника општине покрећу иницијативе, предлажу пројекте и дају мишљење у вези са питањима која су од значаја за развој у областима за које су постављени и врше друге послове утврђене Актом о унутрашњем уређењу и систематизацији Општинске управе. Помоћнике Председника општине поставља и разрешава Председник општине. Решењем о постављењу Председник општине утврђује област за коју поставља помоћника.

Управа општине Рача има 39 систематизованих радних места, од чега је број запослених на неодређено време 34, а број ангажованих на уговору је 5.³⁴ Према позицији у управи, број запослених је следећи:

- Функционери – изабрана и постављена лица – 3
- Службеник на положају – I група – 1
- Службеник на положају – II група – 1
- Службеници – извршиоци – 34 (самостални саветник – 7; саветник – 7; млађи саветник – 3; сурадник – 3; виши референт – 14)
- Намештеници – 4 (возач, биротехничар, технички секретар и кафе кувар – 1)³⁵

³⁴ Informator o radu opštine Rača (april 2019.)

³⁵ Ibid.

Месна заједница има својство правног лица у оквиру права и дужности утврђених статутом и одлуком о оснивању.

У општини Раћа постоји 16 месних заједница³⁶:

1. Месна заједница Раћа, за насељена места Раћа, Адровац и Мали Миращевац
2. Месна заједница Борци, за насељено место Борци
3. Месна заједница Бошњане, за насељено место Бошњане
4. Месна заједница Велико Крчмаре, за насељено место Велико Крчмаре
5. Месна заједница Вишевац, за насељено место Вишевац
6. Месна заједница Вучић, за насељено место Вучић
7. Месна заједница Доња Раћа, за насељено место Доња Раћа
8. Месна заједница Доње Јарушице, за насељено место Доње Јарушице
9. Месна заједница Ђурђево, за насељено место Ђурђево
10. Месна заједница Мало Крчмаре, за насељена места Мало Крчмаре и Војиновац
11. Месна заједница Миращевац, за насељено место Миращевац
12. Месна заједница Поповић, за насељено место Поповић
13. Месна заједница Сараново, за насељено место Сараново
14. Месна заједница Сепци, за насељено место Сепци
15. Месна заједница Сипић, за насељено место Сипић
16. Месна заједница Трска, за насељено место Трска.

4. ИНФРАСТРУКТУРА

4.1. Саобраћајна инфраструктура

Саобраћајна инфраструктура представља основу за ефикасан, ефективан и флексибилан транспорт људи и добара. Саобраћајна инфраструктура обезбеђује неопходну мобилност

³⁶ Одлука о месним заједницама, чл. 2

ставновништва и пословног сектора и састоји се од путне мреже, железничке мреже, мреже пловних путева. Преко територије општине води шумадијски савремени магистрални пут Марковац – Рача – Наталинци – Топола – Аранђеловац – Лазаревац који спаја ауто-пут Београд – Ниш на истоку, са Ибарском магистралом на западу. Друмске саобраћајнице које пролазе средином рачанске општине дају јој транзитни значај јер представља важну везу између Великоморавске долине и Колубарске долине. Примарну мрежу путева, на подручју општине Рача, чине државни путеви I и II реда, општински (локални) путеви, улице у насељу Рача, као и остали некатегорисани путеви.

У складу са Уредбом о категоризацији државних путева³⁷ кроз градско насеље Рача, пролазе следеће деонице државних путева:

- државни пут I Б реда број 27. државна граница са Босном и Херцеговином (гранични прелаз Трбушница) – Лозница – Осечина – Ваљево – Лајковац - Ђелије - Лазаревац – Аранђеловац – Крћевац – Топола – Рача – Свилајнац (M4);
- државни пут II А број 157. Рача – Церовац (P-109);
- државни пут II Б број 370. веза са државним путем 147. - Бошњане – Адровац (P - 109);
- државни пут II Б број 369. веза са државним путем 25 -Борци -Рача (P – 215).

Категоризација уличне мреже је извршена функционално, при чему је за сваки ранг предвиђен одговарајући техничко-експлоатациони стандард. По функционалном рангу, саобраћајнице су подељене на:

- градске саобраћајнице I реда;
- градске саобраћајнице II реда;
- градске саобраћајнице II реда.

Категорију градских саобраћајница I реда чине, углавном, путни правци-коридори државних путева II реда:

- ГС I број 1, чија траса прати коридор државног пута I Б реда број 27. (M-4), на проласку кроз градско насеље и поклапа се са трасама градских улица Опленачком, Краља Петра I, Цара Лазара и путном деоницом кроз Доњу Рачу, дужине око 5,87 км;
- ГС I број 2, чија траса прати коридор државног пута II А реда број 157 Рача – Церовац и поклапа се са трасама градских улица Војводе Павла Цукића, Солунских ратника и путном деоницом ка Церовцу, дужине око 1,51 км;
- ГП I број 3, која је планирана тако да полупрстенасто, јужно од градског центра, повеже радну зону “Запад” са зоном око градског гробља, дужине око 2,72 км.

Категорију градских саобраћајница II реда чине, углавном, путни правци-коридори општинских путева и путева који су прекатегорисани у државне путеве, након доношења Уредбе о категоризацији државних путева:

- ГС II број 1, чија траса се поклапа са улицом Деспота Стефана Високог, односно путним правцем који води ка Смедеревској Паланци и Великој Плани (дужине око 0,72 км);
- ГС II број 2, чија траса се поклапа са улицом Светог Саве, која води ка насељу Бошњане (дужине око 0,87 км);
- ГС II број 3, чија траса се поклапа са улицама Немањиним, Александра Карађорђевића, односно правцем општинског пута ОП-18 ка насељу Бошњане на

³⁷ Uredba o kategorizaciji državnih puteva, “Službeni glasnik RS”, broj 105/2013 i 119/2013

северу и правцем општинског пута ка насељу Поповић на западу (дужине око 0,83 км и 1,23 км);

- ГС II број 4, чија траса се поклапа са Карађорђевој улицом, од Опленачке до улице Александра Карађорђевића (дужине око 0,91 км);
- ГС II број 5, чија траса се поклапа са општинским путем ОП-1, односно путним правцем ка насељу Сипић (дужине око 1,34 км).

Категорију градских саобраћајница III реда чине мање сабирнице, стамбене и приступне улице. Мрежа ових саобраћајница је формирана, углавном, надоградњом постојеће мреже, за потребе стамбених зона.

Табела 7. Преглед јавних путева на територији општине Рача (Укупна мрежа:³⁸)

Година	Укупно (km)	Савремени коловоз (km)	Државни путеви I реда (km)		Државни путеви II реда (km)		Општински путеви (km)	
			свега	савремени коловоз	свега	савремени коловоз	свега	савремени коловоз
2019	231,47	123,06	23,10	23,10	34,46	33,39	173,91	66,57

Извор: Републички завод за статистику

Графикон 7. Преглед јавних путева на територији општине Рача

Јавне путеве у општини Рача чине државни путеви I и II реда и општински путеви у укупној дужини од 231,47 км. Некатегорисане путеве чине сеоски, пољски и шумски путеви. Према подацима из 2019. године од 231,47 км путева у општини Рача, 75,09 % представљају општински путеви код којих је 38,28% са савременим коловозом. Државни путеви I реда чине 9,97%, док државни путеви II реда чине 14,94% од укупне дужине путева на територији општине Рача.

4.2. Просторно и урбанистичко планирање

За територију општине Рача, у смислу просторно-урбанистичког уређења, израђени су следећи планови:

- Просторни план општине Рача (ППО)
- План генералне регулације градског насеља Рача
- План детаљне регулације комерцијалне зоне “Рача поље”

5. ЕКОНОМИЈА

Према подацима РЗС из 2019. године, број запослених је 2904, незапослених 841 од којих 326 тражи први посао, што је 38,8%, док је 515 некада радило и тренутно је незапослено.

³⁸ Општине i региони у Republici Srbiji, 2018., Републички завод за статистику.

Пензионера је 2706, ученика и студената 761, а лица која обављају само кућне послове у свом домаћинству 1265³⁹. Према извештајима о регистрованој запослености из 2018. године, у Рачи је запослено 3006 становника, од тога 2498 запослених у правним лицима (привредна друштва, предузећа, установе, задруге и друге организације), 391 становника су приватни предузетници (лица која самостално обављају делатност) и запослени код њих и у Рачи има 508 регистрованих индивидуалних пољопривредника⁴⁰.

Табела 8. Структура запослених према сектору делатности у Рачи⁴¹:

Сектор	Број
Пољопривреда, шумарство и рибарство	28
Прерађивачка индустрија	1498
Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	24
Снабдевање водом и управљање отпадним водама	38
Грађевинарство	74
Трговина на велико и мало и поправка моторних возила	274
Саобраћај и складиштење	29
Услуге смештаја и исхране	32
Информисање и комуникације	11
Финансијске делатности и делатност осигурања	12
Стручне, научне, иновационе и техничке делатности	49
Административне и помоћне услужне делатности	17
Државна управа и обавезно социјално осигурање	124
Образовање	165
Здравствена и социјална заштита	96
Уметност, забава и рекреација	5
Остале услужне делатности	21
Регистровани индивидуални пољопривредници	508

Посматрајући период од 2011. до 2019.године уочава се константно повећање вредности зарада по запосленом становнику и она се кретала од 26133 динара у 2011. години до 44522 динара у 2019.години у нето износу.

Табела 9. Просечне нето и бруто зараде од 2011. године

Година	Нето зарада (РСД)	Бруто зарада
2011	26133	36072
2012	30662	41117
2013	32034	43 821
2014	30288	41619
2015	31613	43481
2016	32818	45146
2017	34230	47123
2018	39917	54909
2019	44522	61031

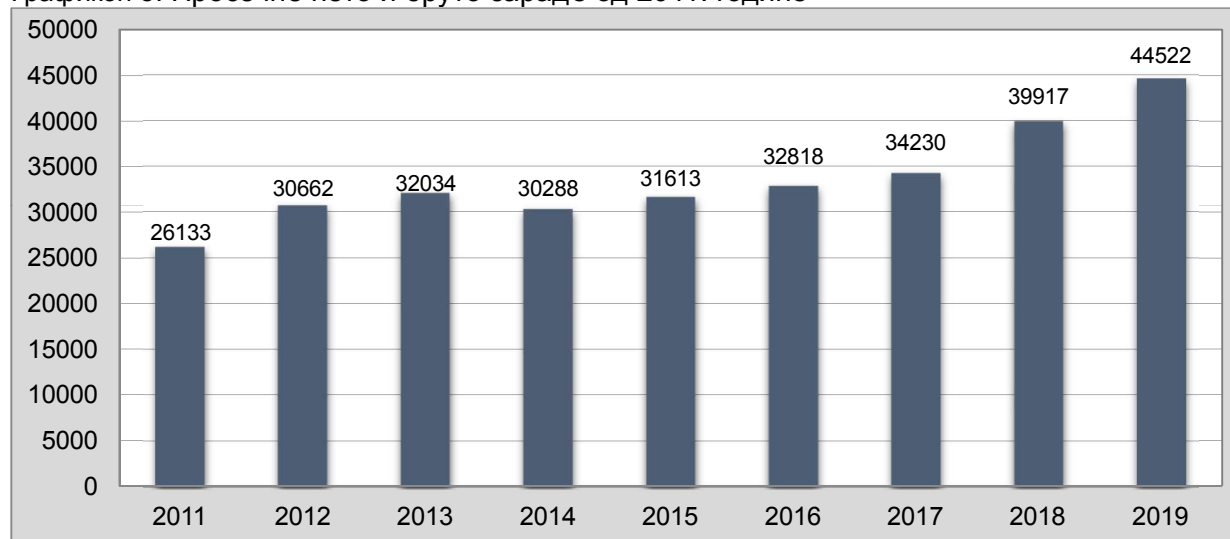
Извор: Републички завод за статистику

³⁹ Општине и региони у Републици Србији, 2018., Републички завод за статистику.

⁴⁰ Републички завод за статистику, 2018, Истраживања о регистрованој запослености засновано на комбинованју података Централног регистра обавезног социјалног осигурања (CROSO) и Статистичког пословног регистра (SPR)

⁴¹ Општине и региони у Републици Србији, 2018., Републички завод за статистику.

Графикон 8. Просечне нето и бруто зараде од 2011. године

У 2019. години је значајнији раст просечне нето зараде у Општини Рача која је достигла вредност од 44522 динара, што је за 70,3% више у односу на 2011.годину и око 11% изнад просека у 2018. години. Просечне нето зараде у Општини Рача су још нешто испод нивоа просечних зарада на нивоу Шумадијског округа која износи 50425 динара. Посматрајући на нивоу општина Шумадијског округа, просечна нето зарада је на приближно истом нивоу са осталим општинама, изузев Града Крагујевца који има нешто већу просечну нето зараду по запосленом лицу.

Рача спада у другу групу степена развијености у Републици Србији (80 -100% републичког просека).

Табела 10. Број привредних друштава у периоду 2015-2018⁴².

	2015.	2016.	2017.	2018.
Активних	75	76	75	73
Новооснованих	7	4	7	4
Брисаних/угашених	2	2	4	3

Табела 11. Број предузетника у у периоду 2015-2018⁴³.

	2015.	2016.	2017.	2018.
Активних	261	287	296	317
Новооснованих	33	48	35	42
Брисаних/угашених	44	21	24	22

Табела 12. Финансијске перформансе ДОО у претходне у периоду 2015-2018 (у хиљадама РСД) ⁴⁴:

	2015	2016	2017	2018
Број запослених	5577	6151	6325	6541
Пословни приходи	19328823	22087231	22211 962	23745672

⁴² Бaza Аgенциje за привредне регистре

⁴³ Бaza Агeнциje за привредне регистре

⁴⁴ Бaza Агeнциje за привредне регистре, износи у хиљадама RSD

ПЛАН РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЧА 2021 . - 2028. ГОДИНА

Нето добитак	2728128	2 254 357	1220327	393936
Број прив. др. са нето добитком	33	36	34	37
Нето губитак	59597	36767	10445	5191
Број прив. др. са нето губитком	24	19	20	11
Укупна средства	14139337	15407826	14356130	22310243
Капитал	9140910	9772263	8618395	8346388
Губитак	220970	247770	234521	208987
Број прив. др. са губитком изнад висине капитала	18	20	16	9

Табела 13. Подстицаји регионалног развоја према намени у периоду 2015-2018 (у хиљ. РСД)⁴⁵:

	2015	2016	2017	2018
Подстицање запошљавања	14.411	7.248	8.398	7.768
Подстицање производње	5500	3000	16691	2955
Подстицање пољопривреде	62103	70234	32462	35027
Научно-истраж. рад и развој		324	307	545
Саобраћајна инфраструктура	6405	/	862	7915
Образовање, наука, култура и спорт	/	/	/	178
Друге намене	2741	1518	/	300
Укупно	91160	82323	64719	54689

Табела 14. Укупни подстицаји регионалног развоја према корисницима у периоду 2015-2018 (у хиљадама РСД)⁴⁶:

	2015	2015	2016	2016	2017	2017	2018	2018
	Број	Износ	Број	Износ	Број	Износ	Број	Износ
Велико привредно друштво	1	7705	/	/	/	/	/	/
Микро, мала и средња привредна друштва	6	6884	4	2937	5	14833	3	3604
Предузетник	7	3202	9	4350	13	4546	17	4391
Пољопривред. газдинства	2559	62103	4145	70234	2552	32462	1467	35027
Удружење	/	/	/	/	/	/	1	121
Друго правно лице	/	/	1	1356	22013	/	/	/
Институције из области образовања и науке	1	199	1	39	1	144	1	155
Инст. из области културе	/	/	/	/	/	/	1	57
Институције из области здравства	/	/	2	1147	2	1325	2	560
Орган државне управе	2	4662	1	1936	1	2228	1	2 013
Јединица ЛС	1	6405	/	/	1	6862	1	7915
Други појединачни корис.	/	/	/	/	/	/	1	300
Остали корисници	/	/	/	324	/	307	/	545
Укупно	2577	91160	4163	82323	2577	64719	1495	54689

Општина Рача је препознатљива у Републици Србији по успешном пословању јужнокорејске компаније“ YURA CORPORATION“, која од марта 2010. године послује на територији општине Рача. Према подацима кадровске службе „YURA CORPORATION“ ДОО Рача, у 2019. години, укупан број запослених у овом предузећу је 1054.

⁴⁵ Бaza Аgенциje за привредне регистре, износи у хиљадама RSD

⁴⁶ Бaza Агeнциje за привредне регистре, износи у хиљадама RSD

Најзначајнија предузећа у општини Рача су: „YURA CORPORATION“ ДОО Рача, „АГРО ЈЕВТИЋ“ ДОО Сипић (203 запослених), „Интеркомерц“ ДОО Рача (56 запослених), „SWISS PAPIER (35 запослена), „АСТРУМ ГРУП“ ДОО (30 запослених), „JN&SL“ ДОО Рача (24 запослена), „Шиге“ ДОО (22 запослена). (Извор података: Агенција за привредне регистре - податак за 2019.годину). У општини Рача је „YURA CORPORATION“, разврстана у велико предузеће, остала су мала и средња.

6. ПОЉОПРИВРЕДА

Географски положај, клима, рељеф и педолошки састав земљишта у великој мери опредељују пољопривредну производњу. Пољопривредне површине преовлађују у укупним површинама општине, а заједно са шумама чине преко 90% руралног подручја. Најзаступљенији видови производње су повртарство, ратарство и сточарство. Последњих година посебно је видан напредак у воћарству и пчеларству. Пољопривредна производња у општини Рача је по својим карактеристикама одраз стања у пољопривреди на нивоу државе. Велика уситњеност катастарских парцела, амортизована опрема и машине, велики одлив радне снаге, неповољна старосна структура пољопривредних домаћинства, застарела схватања и шаренило у производњи насупрот специјализованости за одређену врсту производа, довели су до производње која ни на који начин није конкурентна, како по ценама и приносима, тако и по квалитету који се тражи на тржиштима европских земаља.

Табела 15. Пољопривредна површина општине Рача – 2018. година (ha)

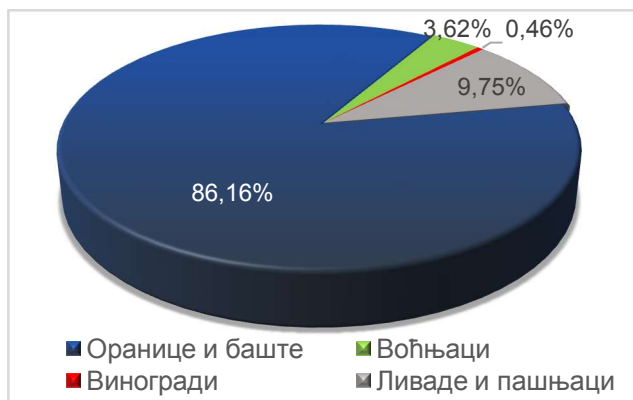
Број газдинстава	Коришћено пољопривредно земљиште	Оранице и баште	Воћњаци	Виногради	Ливаде и пашњаци
2539	15389	13169	554	71	1491

Извор: Републички завод за статистику

Графикон 9. Пољопривредна површина општине Рача – 2018. година (ha)

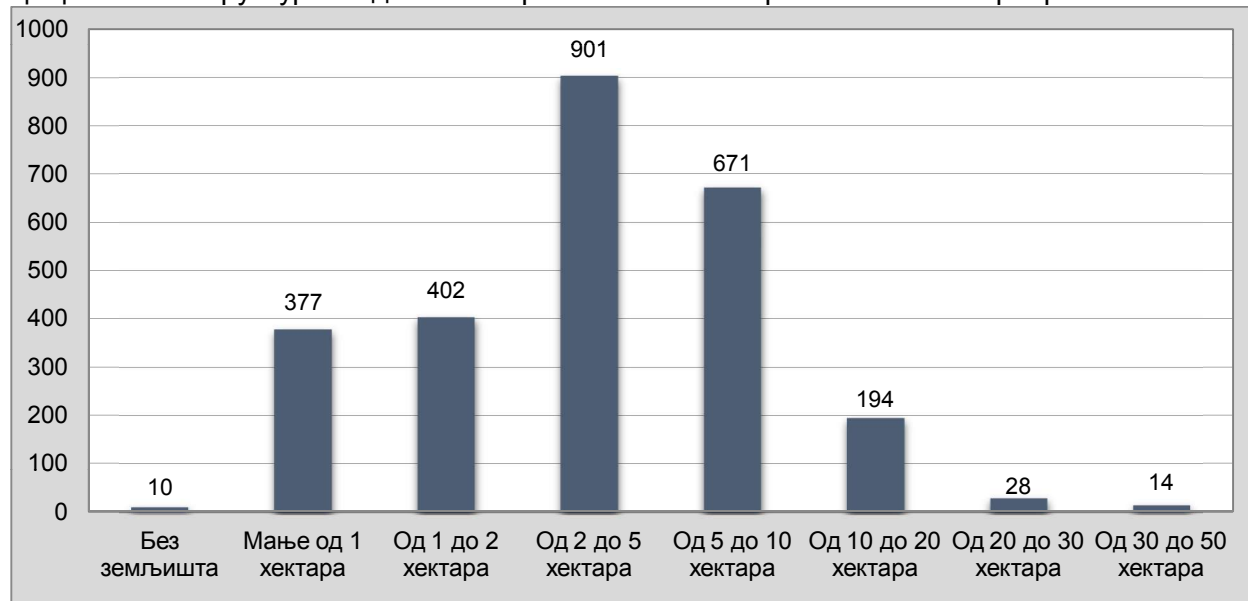
На територији општине Рача користи се 15389 х пољопривредног земљишта. У структури коришћеног земљишта доминирају оранице и баште са укупно 13169 ха, односно 86,16%. Воћњаци заузимају укупно 554 ха односно 3,62% од коришћеног пољопривредног земљишта, док површине под виноградима заузимају 71 ха или 0,46%. Површине под ливадама и пашњацима заузимају 1491 ха, односно 9,75%.

Табела 16. Структура газдинстава према величини коришћеног пољопривр. земљишта⁴⁷:

Величина земљишта	Број газдинстава	Број хектара (ха)
Без земљишта	10	0
Мање од 1 хектара	377	249
Од 1 до 2 хектара	402	581
Од 2 до 5 хектара	901	3 063
Од 5 до 10 хектара	671	4 614
Од 10 до 20 хектара	194	2 561
Од 20 до 30 хектара	28	661
Од 30 до 50 хектара	14	544
Од 50 до 100 хектара	11	760
Преко 100 хектара	0	0
Просек	/	5,00
Укупно	2.608	13.032

Графикон 10. Структура газдинстава према величини коришћеног пољопривр. земљишта

⁴⁷ Popis poljoprivrede 2012. Poljoprivreda u Republici Srbiji. Republički zavod za statistiku.

Табела 17. Коришћено пољопривредно земљиште газдинстава по категоријама⁴⁸:

Категорија	Број газдинстава	Број хектара (ха)
Окућница	1 259	121
Оранице и баште	2 470	10 855
Ливаде и пашњаци	1 483	1 510
Воћњаци	1 380	461
Виногради	599	84
Расадници	1	0
Остало	2	1

У Рачи, пољопривредно земљиште на ком су оранице и баште, структура коришћеног земљишта је следећа: жита – 7 349 хектара, махунарке – 15 хектара, кромпир – 17 хектара, шећерна репа – 1 хектар, индустријско биље – 863 хектара, поврће, бостан и јагоде – 80 хектара, цвеће и украсно биље – 7 хектара, крмно биље – 2 366 хектар, остали усеви – 3, угари – 155.⁴⁹ Пољопривредно земљиште на коме је жито (7 349 хектара), његова структура је следећа: пшеница и крупник – 3121 хектар, раж – 30 хектара, јечам – 597, овас – 419, кукуруз за зрно – 3 050 хектара, остала жита за зрно – 132 хектара. Од индустријског биља, 853 хектара је сунцорета, а 10 хектара соје. У структури земљишта са поврћем, бостаном и јагодама, структура је следећа: парадајз – 13 хектара, купус и кељ – 11 хектара, паприка – 11 хектара, црни лук – 10 хектара, бели лук – 4 хектара, грашак – 6 хектара.

Структура коришћеног пољопривредног земљишта на ком су воћњаци, према воћним врстама је следећа: јабуке – 42 хектара, крушке – 21 хектар, брескве – 13 хектара, кајсије – 13 хектара, вишње – 40 хектара, шљиве – 276 хектара, ораси – 22 хектара, лешници – 11 хектара, остало – 2 хектара⁵⁰.

У Рачи тек 31 пољопривредно газдинстава наводњава земљиште, а укупна површина земљишта која се наводњава је 32 хектара. Доминантни начин наводњавања је површински са 46,3% и систем „кап по кап“ са уделом од 45,3%.

У општини Рача број грла према структури је следећи: говеда – 4 097 (од тога 2 243 су краве), свиње – 17 865 (од тога 2 082 су крмаче), овце – 13 682 (од тога 10 656 су овце за приплод), козе – 746, стока на испашаи – 1 797 (од тога: говеда – 48, овце – 1 559, козе – 190)⁵¹. Број коња у Рачи је 15, кокоши – 108 277, ћурки – 4 616, патки – 655, гуски – 196, остале живине – 1 835, а број кошница пчела износи 3 296⁵².

У јуну 2018. године у Рачи је постављен камен темељац за погон за прикупљање и пласман меда „Наш мед“, који је изградио Савез пчеларских организација Србије (СПОС). Својеврсна фабрика меда прикупљаће и пласирати мед пчелара са територије целе Србије. Овим су узгајивачи пчела добили могућност да свој мед пласирају на тржиште без посредника, те уцена некоректних откупљивача, постижући реалну, у односу на садашње

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

нереално ниске цене меда које нуде откупљивачи. Капацитет фабрике је 3.000 тона годишње, а мед се продаје у бурадима и малим паковањима, како у Србији тако и у иностранству. Обрађује се како конвенционални мед, тако и мед из стандарда квалитета СПОС-а - Добра пчеларска пракса (ДПП), као ексклузивни производ са приступачном ценом за потрошаче. Површина новог погона је 1.480 м² бруто. Вредност изградње је 833.988 ЕУР, док је у опрему уложено око 200.000 ЕУР. Сопствени погон меда СПОС изграддио је у сарадњи са општом Рача, уз подршку Владе Републике Србије и НАЛЕДа. Заједничко предузеће чији је власник 80% локална самоуправа, а 20% СОПС - Погон за прикупљање и пласман меда Наш Мед Рача, основано је прошле године.⁵³

Табела 18. Структура према броју чланова пољопривредних газдинстава и стално запослених на газдинствима⁵⁴:

Број чланова и стално запослених	Број газдинстава
1-2 лица	1 732
3-4 лица	762
5-6 лица	105
7 и више лица	9

Број чланова газдинства и стално запослених на газдинству у општини Рача је 5851, од тога су 2536 жене, а 3315 мушкарци. На породичном газдинству је ангажовано укупно 5818 становника, а на газдинству правног лица/предузетника укупно 33 становника општине Рача.⁵⁵

Пољопривредна механизација

Примена савремене и нове пољопривредне механизације у великој мери опредељује конкурентност пољопривредне производње, посебно јер недостатак савремене пољопривредне механизације онемогућава интензификацију и специјализацију пољопривредне производње. Још значајнија чињеница указује да застарела механизација неповољно утиче на могућност остваривања задатих критеријума и циљева у области економије и екологије пољопривредне производње.

За пољопривреду општине Рача, употреба нових трактора, прикључних и осталих машина представља у будућности шансу за модернизацију, интензивирање и специјализацију пољопривредне производње. Повећан степен коришћења нове механизације у пољопривредним активностима омогућава низ позитивних ефеката: повећање прихода, повећање квалитета и квантитета производа, раст продуктивности производње, могућност за увећање површина које се обрађују, уштеду времена, могућност узгајања више култура у току године, уштеду радне снаге, смањење трошкова, итд.

Табела 19. Прикључне машине на територији општине Рача

Берачи кукуруза	Плугови	Тањираче	Дрљаче	Сетво-спремачи	Ротофрезе	Растурачи минералног ђубрива
143	1704	987	1323	131	66	642

Наставак табеле 19.

⁵³ <https://www.ekapija.com/news/2171746/polozen-kamen-temeljac-za-izgradnju-pogona-za-prikupljanje-i-plasman-meda-u>

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

ПЛАН РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЧА 2021 . - 2028. ГОДИНА

Растурачи стајњака	Сејалице	Прскалице	Приколице	Косилице
24	615	646	1386	964

Извор: Републички завод за статистику

Према последњем попису пољопривреде на територији општине заступљеност прикључних и осталих мањих машина је на задовољавајућем нивоу. Последњих неколико година знатан број половних машина је увезен, док је један део нових машина купљен од домаћих произвођача пољопривредне механизације.

Табела 20: Бројност трактора на територији општине Рача

једноосовински трактори				двоосовински трактори			
ПГ	властити		коришћени у 2011/2012	ПГ	властити		коришћени у 2011/2012
	укупно	старији од 10 година			укупно	старији од 10 година	
610	616	608	572	1574	1 927	1851	1902

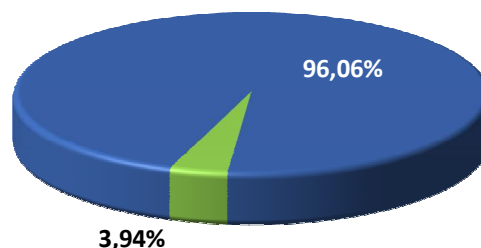
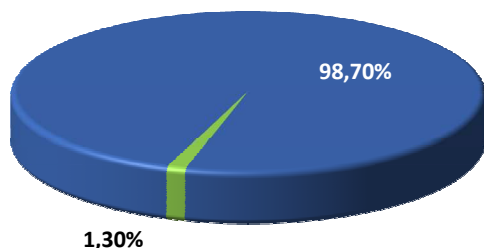
Извор: Републички завод за статистику

Табела 21. Бројност комбајна на територији општине Рача

Комбајни			
ПГ	властити		коришћени у 2011/2012
	укупно	старији од 10 година	
243	324	324	312

Извор: Републички завод за статистику

- једноосовински трактори старији од 10 година
- двоосовински трактори старији од 10 година
- једноосовински трактори млађи од 10 година
- двоосовински трактори млађи од 10 година

Када су у питању трактори и комбајни ситуација је доста неповољнија. Укупан број једноосовинских трактора је 616 од који је 608 или 98,70% ових трактора старије од 10 година. Број двоосовинских трактора је 1927 од којих је 1851 старије од 10 година, односно 96,06%. На територији општине Рача има укупно 324 комбајна, од којих су сви комбајни старији од 10 година.

Пољопривредни објекти

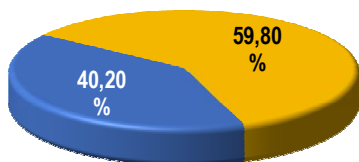
Табела 22. Објекти за смештај пољопривредних производа на газдинству

Кошеви за кукуруз				Амбари				Силоси			
ПГ	број	капацитет, м3		ПГ	број	капацитет, м3		ПГ	број	капацитет, м3	
		властити	коришћени у 2011/2012			властити	коришћени у 2011/2012			властити	коришћени у 2011/2012
1860	1944	51466	30777	1075	1111	22596	14621	8	17	194	163

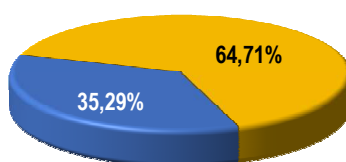
Извор: Републички завод за статистику

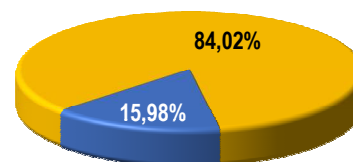
■ Неискоришћени капацитет
■ Коришћени капацитет

■ Неискоришћени капацитет
■ Коришћени капацитет

■ Неискоришћени капацитет
■ Коришћени капацитет

Општина Рача располаже са следећим бројем објеката за смештај и капацитетима:

- Говеда: укупно 1 723 објеката са капацитетом од 12 521 говеда.
- Свиње: укупно 1 720 објеката са капацитетом од 35 252 свиња.
- Кокошке: укупно 1 754 објекта са капацитетом од 104 249 кокоши.
- Остала стока: укупно 1 186 објеката са капацитетом од 28 327 м²⁵⁶.

Када су у питању објекти за смештај пољопривредних производа на пољопривредном газдинству у већој или мањој мери постоје неискоришћени капацитети који се могу искористити у случају повећања производње пољопривредних производа.

Код објеката за смештај ратарских култура неискоришћени капацитети се крећу од 15,98% код силоса, до 35,29% код амбара и 40% код кошева за кукуруз.

Табела 22. Објекти за смештај пољопривредних производа на газдинству – наставак табеле

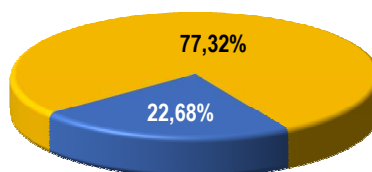
Сушаре				Објекти за силажу				Хладњаче			
ПГ	број	капацитет, м3		ПГ	број	капацитет, м3		ПГ	број	капацитет, м3	
		власити	коришћени у 2011/2012			власити	коришћени у 2011/2012			власити	коришћени у 2011/2012
1	1	6	-	189	212	9192	7107	7	7	248	80

Извор: Републички завод за статистику

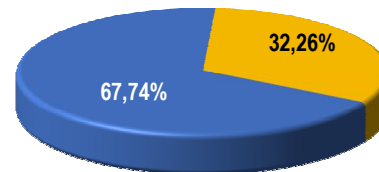
■ Неискоришћени капацитет
■ Коришћени капацитет

■ Неискоришћени капацитет
■ Коришћени капацитет

■ Неискоришћени капацитет
■ Коришћени капацитет

Када су у питању објекти за прераду пољопривредних производа, односно сушаре, неискоришћени капацитет је 100%, односно једна сушара која постоји на територији општине и није се користила за прераду пољопривредних производа. Податак је на сличном нивоу и током 2019. године. Међутим, податак који треба да се узме у обзир приликом планирања је да само 1 пољопривредно газдинство има сушару. Укупан капацитет сушара је 6 м3 што је недовољно за озбиљнију производњу. Код објеката за силажу неискоришћени капацитет је 22,68%, док је код хладњача 67,74 % неискоришћени капацитет.

⁵⁶ Ibid.

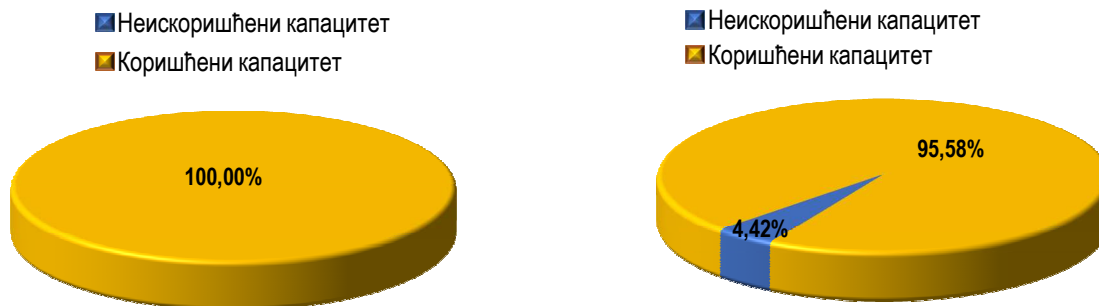
ПЛАН РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЧА 2021 . - 2028. ГОДИНА

У општини Рача укупно имају 3 стакленика са 3 050м² капацитета и 349 пластеника са 76 722м² капацитета.⁵⁷

Табела 23. Стакленици и пластеници – капацитети

ПГ	број	Стакленици		ПГ	број	Пластеници	
		капацитет, м ³				капацитет, м ³	
		властити	коришћени у 2011/2012			властити	коришћени у 2011/2012
2	3	3050	3050	182	349	76722	73330

Извор: Републички завод за статистику

Када су у питању стакленици само 2 пољопривредна газдинстава имају стакленике у укупном капацитету од 3050 м³, који се користе 100%. При планирању посебну пажњу треба обратити на проширење капацитета стакленика и повећање броја пољопривредних газдинстава која имају у власништву стакленике. Код пластеника ситуација је доста повољнија у односу на стакленике. Укупно 182 пољопривредна газдинства имају пластенике од којих је у 2012. години према последњем званичном попису коришћено 95,58%.

Управљачка структура домаћинстава

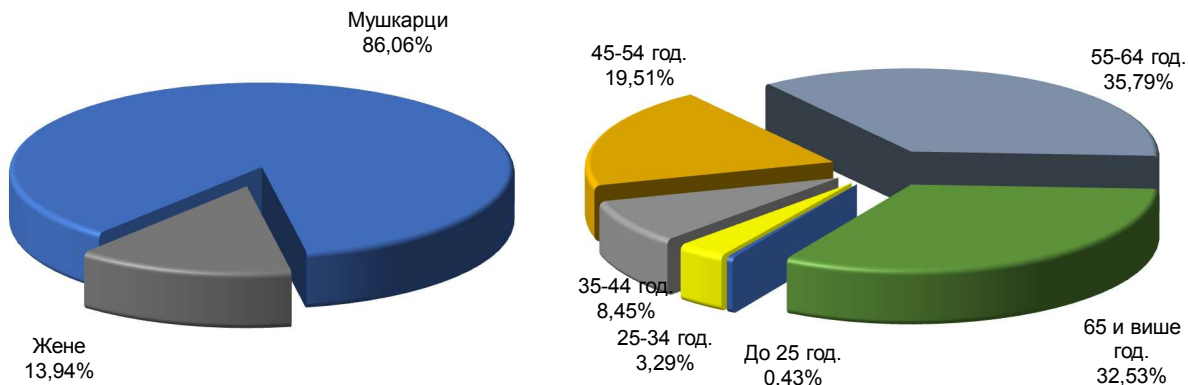
Табела 24. Менаџери према старости, полу и економској величини газдинства

Година	Број газдинстава	Мушкарци	Жене
До 25	1	2185	354
25-34	65		
35-44	245		
45-54	458		
55-64	758		
65 и више	1010		
Укупно	2539		

Извор: Републички завод за статистику

Уколико се посматра управљачка структура газдинстава на територији општине Рача према старости и полу може се закључити да највише мушкарци старијег старосног доба од 55 и више година управљају газдинством и доносе кључне одлуке. Укупно 86,06 % мушкараца управља газдинством, док је само 13,94 % жена одговорно за управљање РПГ.

⁵⁷ Ibid.

Уколико се посматра ниво обучености менаџера пољопривредних газдинстава на територији општине може се закључити да највише менаџера има само пољопривредно искуство стечено праксом и њих је укупно 1962 или 75,23%. Пољопривредну средњу школу, вишу или факултет из области пољопривреде има само 22, што представља само 0,84% од укупног броја менаџера газдинстава. Оваква статистика упућује на неопходност организовања константних неформалних стручних едукација из различитих области руралне економије, а посебно из области управљања газдинствима.

Табела 25. Ниво обучености менаџера газдинства

Ниво обучености	Газдинстава
Само пољопривредно искуство стечено праксом	1962
Курсеви из области пољопривреде	8
Пољопривредна средња школа	33
Друга средња школа	485
Пољопривредна виша школа или факултет	22
Друга виша школа или факултет	98

Извор: Републички завод за статистику

Ова мера мора да обухвати поред стручних едукација из различитих видова производње и посебну врсту едукације. Носиоци газдинства (менаџери) су углавном старији чланови газдинства којима је потребно пружити едукативну подршку за управљање газдинством како би газдинства била економски одржива. У систем едукација је потребно укључити и млађе чланове газдинства. Анализа управљачке структуре пољопривредних газдинстава према годинама старости и према степену обучености јасно указује на неопходност развоја програма едукација у сеоским срединама за носиоце газдинстава.

7. ОМЛАДИНА, СПОРТ И РЕКРЕАЦИЈА

У складу са надлежностима ЈЛС, оне се старају о развоју омладинске политике на својој територији. Општина Рача има формиран Савет за младе и Канцеларију за младе, а има усвојен локални акциони план за младе од 2016. до 2020. године⁵⁸. У складу са развојем ове стратегије, неопходно је да се током 2020. године израдите нови локални акциони план за младе који ће се заснивати на овој стратегији. Број младих који живе у Рачи је 1973, од тога 652 оних од 15 до 19 година, 686 младих од 20 до 24 године и 635 младих од 25 до 29 година.

Активности спортских радника на територији града се обављају у оквиру Спортског савеза.

Спортски савез општине Рача је територијални спортски савез на територији општине Рача регистрован за грану Олимпијски спортови. Спортски савез општине Рача је део Спортског савеза Србије.

Спортски савез општине Рача

Карађорђева 59, Рача
Матични број: 07339780
Тел: +381 (0)64 8422355

Преглед спортских клубова са територије општине Рача:⁵⁹

Фудбалски клубови:

1. ФК КАРАЂОРЂЕ Рача

Такмичио се у Трећој зони крагујевачког подсавеза. Подсавезној лиги Крагујевца, Шумадијској лиги МФС Крагујевац, Међуопштинској лиги Аранђеловац-Топола-Рача, Међуопштинској лиги Рача-Баточина-Кнић, Шумадијско-Поморавској лиги, Окружној шумадијској лиги и Шумадијској зони. Тренутно се такмичи у Окружној шумадијској лиги.

2. ФК НАПРЕДАК Мало Крчмаре

Такмичио се у Општинској лиги Раче, Удруженој општинској лиги Рача-Баточина, Међуопштинској лиги Аранђеловац-Топола-Рача и Окружној шумадијској лиги. Тренутно се такмичи у Удруженој општинској лиги Рача - Баточина.

3. ФК ОМЛАДИНАЦ Доња Рача

Такмичио се у Подсавезној лиги Крагујевац од 1966-1969.године, Општинској лиги Раче, међуопштинској лиги Аранђеловац-Топола-Рача, Међуопштинској лиги Рача-Баточина-Кнић, Шумадијској лиги група Север и Окружној шумадијској лиги.

4. ФК МЛАДОСТ Бошњане

Такмичио се у Општинској лиги Раче, Удруженој општинској лиги Рача-Баточина, Међуопштинској лиги Аранђеловац-Топола-Рача и Међуопштинској лиги Рача-Баточина-

⁵⁸ „Službeni Glasnik opštine Rača“ broj 4/16, <http://www.raca.rs/wp-content/uploads/2015/09/LAP-za-mlade-2016-2020-final-version.pdf>

⁵⁹ Program razvoja sporta opštine Rača 2015-2018., <http://www.raca.rs/wp-content/uploads/2018/08/Program-razvoja-sporta-opstine-Raca-Final-4.docx>

Кнић, Шумадијској лиги група Север. Тренутно се такмичи у удруженој општинској лиги Баточина-Рача.

5. ФК КАРАЂОРЂЕ Вучић

Такмичио се у Општинској лиги Раче, Удруженој општинској лиги Рача-Баточина, Међуопштинској лиги Аранђеловац-Топола-Рача, Међуопштинској лиги Рача-Баточина-Кнић и Окружној шумадијској лиги. Тренутно се такмичи у Међуопштинској лиги Рача-Баточина-Кнић.

6. ФК ПОБЕДА Сепци

Такмичила се у Општинској лиги Раче, Удруженој општинској лиги Рача-Баточина, Међуопштинској лиги Аранђеловац-Топола-Рача, Међуопштинској лиги Рача-Баточина-Кнић, Шумадијској лиги група Север. Тренутно се такмичи у Међуопштинској лиги Рача-Баточина-Кнић.

7. ФК ШУМАДИНАЦ Велико Крчмаре

Такмичио се у Општинској лиги Раче, Међуопштинској лиги Аранђеловац-Топола-Рача, Шумадијској лиги група Север и Окружној шумадијској лиги. Тренутно се такмичи у Првој градској лиги ФС града Крагујевца.

8. ФК КАРАЂОРЂЕ 2013. Вишевац

Такмичио се у Општинској лиги Раче, удруженој општинској лиги Рача-Баточина и Међуопштинској лиги Аранђеловац-Топола-Рача. Тренутно се такмичи у Удруженој општинској лиги Рача-Баточина.

9. ФК МЛАДОСТ МГ Сараново

Такмичила се у Општинској лиги Раче, Удруженој општинској лиги Рача-Баточина, Међуопштинској лиги Аранђеловац-Топола-Рача, Међуопштинској лиги Рача-Баточина-Кнић, Окружној шумадијској лиги и Шумадијској зони. Тренутно се тамичи у Међуопштинској лиги Рача-Баточина-Кнић.

10. ФК ЦРВЕНА ЗВЕЗДА Мирашевац

Такмичила се у Општинској лиги Раче, Удруже ној општинској лиги Рача-Баточина и Међуопштинској лиги Рача-Баточина-Кнић. Тренутно се тамичи у Међуопштинској лиги Рача-Баточина-Кнић

11. ФК БОРАЦ Борци

Такмичио се у Општинској лиги Раче и Међуопштинској лиги Рача-Баточина-Кнић. Тренутно се не такмичи.

12. ФК ШУМАДИЈА Сипић

Такмичио се у Општинској лиги Раче, удруженој општинској лиги Рача-Баточина и Међуопштинској лиги Рача-Баточина-Кнић. Тренутно се такмичи у Удруженој општинској лиги Рача-Баточина.

13. ФК ФЕНИКС Рача

Такмичи се у Општинској лиги Раче.

Клубови у осталим спортовима:

- Кошаркашки клуб «Зекас» (мушко/женски)
- Школа кошарке «Лавови» (мушко/женски) Селекција млађих категорија у тренажном процесу. Напомена: Клуб није регистрован.
- Шаховски клуб «Стеван Мајсторовић» Напомена: Клуб није регистрован.
- Кик бокс клуб тренутно функционише као рекреативни клуб.

Преглед спортско рекреативних манифестација

- Меморијални турнир у кошарци; Рача; Август
- Ноћни турнир – мали фудбал; Мирашевац; Август
- Ноћни турнир – мали фудбал; Мало Крчмаре; Јул/ Август
- Ноћни турнир – мали фудбал; Сепци; Август
- Меморијални турнир у тенису; Рача; Август /Септембар
- Једнодневни турнир у великом фудбалу за Благу Марију; Доња Рача; Јул
- Турнир у великом фудбалу за дан оснивања клуба; Сепци; Јул .

8. ЗДРАВСТВО И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Здравствена заштита

У општини Рача здравствена заштита се пружа у оквиру Дома здравља, “Милоје Хаџић – Шула” који је основан 1959. године и пружа примарну заштиту становништва на територији 15+1 месних заједница. Постоје и две издвојене амбуланте на територији месних заједница Ђурђево и Мало Крчмаре. У оквиру дома здравља постоје следеће медицинске службе:

1. Здравствена заштита предшколске и школске деце
2. Здравствена заштита жена
3. Здравствена заштита одраслих становника
4. Поливалентна патронажа
5. Стоматолошка здравствена заштита
6. Лабораторијска дијагностика
7. Специјалистичко-консултативна делатности из:
  - a) интерне медицине
  - b) дерматовенерологије
  - c) пнеумофтизиологије
  - d) урологије
  - e) оториноларингологије

Немедицинске службе:

- Правне и економско-финансијске послове
- Техничке и друге сличне послове ⁶⁰

У оквиру дома здравља постоје следеће службе: Служба за здравствену заштиту одраслих, Служба за здравствену заштиту деце, Служба за здравствену заштиту жена, Специјалистичко консултативна служба (интерниста, пнеумофтизиолог, дерматолог, уролог, ОРЛ), Стоматолошка служба, Поливалентна патронажна служба и лабораторија. У ДЗ “ Милоје Хаџић-Шуле“ има укупно 64 запослена, од чега је медицинских радника 50, од тога 21 лекар. Немедицинских радника је укупно 14.

⁶⁰ „O domu zdravlja“, Dom Zdravlja „Miloje Hadic – Šule“ Rača, dostupno na: <http://dzraca.rs/>, pristupljeno: 16.06.2019.

Социјална заштита

Социјална заштита се у општини Рача одвија пре свега преко Центра за социјални рад " Баточина" –одељење у Рачи. Међуопштински Центар за социјални рад " Шумадија" са седиштем у Баточини покрива територију три општине: Раче, Баточине и Лапова. Територију општине Рача покрива Одељење у Рачи, чије се просторије налазе у згради Дома културе " Радоје Домановић" у Рачи. Одељење у Рачи располаже са 2 запослена од чега су оба лица на неодређено и то: социјални радник и административни радник. Многобројни су проблеми са којима се Центар за социјални рад –Одељење у Рачи сусреће, почевши од недовољног броја стручних радника па до неадекватног радног простора, који представља проблем како запосленима у Центру тако и корисницима социјалне заштите са територије општине.

Анализирајући показатеље стања социјалне заштите у општини Рача, може се закључити да број корисника социјалне заштите из године у годину се креће приближно истим трендом. У 2019.години укупан број становништва општине корисника свих облика социјалне помоћи је износио 662 лица. Највећи проценат издвојених средстава за социјалну заштиту из локалног буџета је за исплату једнократних новчаних помоћи, док су друга давања у мањој мери заступљена у складу са Одлуком о проширеним правима из области социјалне заштите. Општина Рача није до сада успела да обезбеди одрживе услуге социјалне заштите, већ се оне заснивају на пројектном финансирању.

Кроз рад Службе за социјалну и породично – правну заштиту и Административно-финансијске службе организован је и рад Центра за социјални рад „Шумадија” Баточина – Одељење у Рачи. Кроз рад Центра грађанима је омогућено остваривање појединих права грађана у области социјалне заштите предвиђених републичким прописима, а то су:

- материјално обезбеђење,
- право на додатак за помоћ и негу другог лица, увећани додатак за туђу негу и помоћ,
- смештај корисника у установу социјалне заштите,
- смештај у другу породицу,
- парво на помоћ за оспособљавање за рад,
- услуге социјалног рада,
- аналитички рад и праћење појава у локалној заједници од значаја за реализацију програма социјалне заштите,
- организовање превентивних акција и сарадња са другим чиниоцима локалне заједнице у решавању проблема и заштити корисника,

У Општини Рача постоји и Црвени крст, који је основан 1878. године, бави се социо-хуманитарним радом, здравствено-превентивним радом, добровољним давањем крви и различите акције омладинског едуковања.

9. КУЛТУРА, ОБРАЗОВАЊЕ И НАУКА**9.1. Култура**

На територији Општине Рача најзначајнија установа културе јесте Културни центар „Радоје Домановић” који је спајањем Радничког универзитета и Народне библиотеке

основан 1974. године. Основна делатност Културног центра јесте образовање ван система школства.

У складу са потребама становништва, Културни центар у свој програм рада уврстио је пројекцију филмова, школу страних језика, музичку школу, течајеве стручног оспособљавања, рад са аматерима свих врста, помоћ и подршку разним удружењима. Од свог оснивања Културни центар редовно организује изложбе, филмске пројекције, музички садржај и сценско-музички програм. У склопу центра тренутно функционише фолклорни ансамбл, аматерско позориште, удружење ликовних стваралаца, дечја креативна радионица, као бројни уметнички програми и манифестације.

Прво читалиште у Рачи основао је Ђура Јакшић 1868. године, које је радило до 1881. године. Затим се оснивањем Народног универзитета 1963. оснива и библиотека у склопу самог Универзитета. Од 1974. Библиотека функционише у саставу Културног центра „Радоје Домановић“ све до 1996. године када се из Културног Центра, а у складу са законом издваја Библиотека као самостална установа. Библиотека располаже фондом од 40.569 књига, од чега 198 књига припадају завичајној збирци. У библиотеци ради три радника, док је у Културном центру „Радоје Домановић“ запослено шест радника.⁶¹

На територији Општине Рача налази се и велики број културних добара⁶², најзначајнија су:

- Црква брвнара у Рачи изграђена између 1826. и 1827. године. Црква је посвећена Архангелу Михаилу, а по предању ова црква је место Карађорђевог крштења. Проглашена је спомеником културе од великог значаја.
- Капела брвнара у Сепцима посвећена Светој преподобномученици Параскеви, претпоставља се да је саграђен око 1830. године.
- Зграда звана „Турски конак“ у Рачи, споменик културе од значаја
- Кућа Павла Цукића у Великом Крчмару, споменик културе
- Објекат „Карађорђевог дома“ у Рачи, задужбина краљице Марије, саграђена 1932. године. Архитектонски јединствен, проглашен је спомеником културе од значаја.
- многи археолошки локалитети широм територије Општине Рача
- Петрови двори и споменик Карађорђу у Вишевцу који представљају комплекс окућнице Карађорђевог оца Петра.
- Спомен плоча у селу Вишевцу – место рођења Војводе Карађорђа,
- Црква у доњим Јарушицима, посвећена Светом Архангелу. Из периода владавине Немањића, обновљена 1824. године од стране кнеза Милоша Обреновића
- Музеј задругарства и етнографије у Сипићу, отворен 1995. године.

9.2. образовање

Предшколско образовање

На територији Општине Рача функционише једна установа предшколског образовања, „Наша Радост“, која је са радом почела 1977. године када је изграђен истоимени објекат

⁶¹ „О нама“, Културни центар „Радоје Домановић“, Раћа, доступно на: <http://www.kc-raca.rs/index.php/o-nama>, приступљено: 16.06.2019.

⁶² „Стратегија развоја туризма у општини Раћа, Културна добра – преглед, Туристичка организације општине Раћа, доступно на: <http://tor.rs/sr/strategija-razvoja-turizma-opstine-raca/>, приступљено: 16.06.2019.

намењен деци јасленог узраста од 1-3 године, а касније 1989. изграђен је и вртићки део ове установе намењен деци узраста од треће године до поласка у школу. Предшколско образовање на територији Раче датира још од 1921. године, када је први пут забележен упис три предшколаца, међу којима је био и књижевник, академик Антоније Исаковић.

Дечији вртић „Наша Радост“ налази се у улици Радоја Домановића бр. 10, поседује пет радних соби, једну за изолацију болесне деце, три канцеларије, холове и пространо двориште, опремљеном реквизитима. Остали објекти ове установе налазе се при сеоским школама, у местима: Борци, Вучић, Велико Крчмаре, Доња Рача, Ђурђево, Мирошевац, Мало Крчмаре, Сипић, Сараново, Сепци и Трска. На територији Рача сва деца предшколског узраста обухваћена су програмом предшколског образовања.⁶³

Рад у предшколској установи “Наша Радост” подељен је у четири узрастне групе:

- јаслена група (деца узраста 1-3 година),
- млађа или обданишна група (деца узраста 3-7 година),
- деца у години пред полазак у школу
- деца од 1 до 7 година, по програм рада друге смене запослених родитеља .

Тренутно у установи ради 24 запослених свих занимања (васпитно, административно и техничко особље), али то није довољан број за обављање основне делатности установе. Због реконструкције и изградње новог објекта, потребан је много већи број запослених свих занимања, а то је укупно 45 запослених што би значило пријем још 21 радника.

Основно образовање

Основно образовање на територији Општине Рача стиче се у основној школи “Карађорђе” која се налази у самој Рачи, као и у издвојеним одељењима у местима: Мало Крчмаре, Сараново, Ђурђево, Миращевац, Вучић, Трска, Вишевац, Доња Рача, Сипић, Велико Крчмаре, Сепци Поље, Сепци Брдо и Борци.

Први упис у основној школи у Рачи датира из 1836. године, када је школу уписало 20 ученика, да би већ 1847. године школу похађало 90 ученика,. Прву зграду школе, Рача добија 1890. године, да би се 1956. године школа преселила у зграду Карађорђевог Дома, када и добија данашње име “Карађорђе”.⁶⁴

Нову школску зграду Рача добија 1997. године, простире се на 3.320 метара квадратних, поседује 16 учионица (886м²), од којих и два кабинета, за физику и хемију, као и информатичку салу опремљену рачунарима. У оквиру школе постоје и спортски терени за кошарку, фудбал и одбојку, спортско -школску халу, два терена за тенис као и салу за стони тенис. Спортске терене поред школе поседују и издвојена одељења у Ђурђеву, Сипицу, Сепцима, Саранову и Вишеву. Број запослених у основној школи “Карађорђе” износи 130 запослених, док према подацима 476 ученика похађа основну школу у матичној школи, као и 293 ученика у издвојеним одељењима, укупно 769 ученика.⁶⁵

⁶³ „Lična karta ustanove“, predškolska ustanova „Naša radost“ u Rači, dostupno na: <http://nasaradost.rs/licna-karta-ustanove/>, pristupljeno 16.06.2019.

⁶⁴ „Istorijat škole“, Osnovna škola „Karađorđe“, Rača, dostupno na: http://oskaradjordjeraca.edu.rs/?page_id=25, pristupljeno 17.06.2019.

⁶⁵ „Škola danas“, Osnovna škola „Karađorđe“, Rača, dostupno na: http://oskaradjordjeraca.edu.rs/?page_id=29, pristupljeno 17.06.2019.

Средњошколско образовање

Прва средња школа на територији Општине Рача основана је 1920. године, као нижа четворогодишња средња школа. Затим су основана три различита типа школе: нижа мешовита гимназија, занатска трговачка школа и радничка школа.⁶⁶ Годинама се програм школовања мењао да би данас ученици у Средњој школи "Ђура Јакшић" могли да похађају један од три профила;

- општа гимназија(4. степен),
- електротехничар информационах технологија (4. степен)
- оператер у прехранбеној индустрији (3. степен,

Име које школа и данас користи: Средња школа "Ђура Јакшић" добила је 1. септембра школске 2008/2009. године, уз сагласност Министарства просвете Републике Србије.⁶⁷ Средња школана располаже са: 4 класичне учионице, по једну лабораторију за физику и хемију, кабинет за физику, мултимедијалну учионицу за језике и књижевност, 2 учионице за стране језике, 3 рачунарска кабинета, медијатеку, фискултурну салу и две радионице електро и машинску. Школа укупно располаже простором до 2,136м². Данас ова школа има 41 наставника и похађа је око 300 ученика. У школској 2018/2019 години, сва три пофила могло је да упише по 30 ученика.⁶⁸

9.3. Наука

У Општини Рача 1996. године, основан је Центар за митолошке студије Србије, основан од стране историчара уметности Живојина Андрејића и великог броја српских научника. Центар је основан са циљем изучавања митологије, историје и културе Срба и народа Балкана.⁶⁹ До сада је организовано 35 научних скупова у оквиру Центра за митолошке студије Србије, из чега су произашла исто толико бројева часописа "Митолошки зборник". Први број "Митолошког зборника изашао је 1998. године, да би 2012. године уз испуњење свих захтева Министарства образовања и науке Републике Србије постао референтан Зборник и нашао се на националној листи часописа. Ангажовањем нових чланова редакције Митолошки зборник добија међународни карактер.⁷⁰ Центар за митолошке студије Србије је и даље регистрован на адреси у Рачи, међутим функционише на територији града Београда.

10. ТУРИЗАМ

⁶⁶ „Osnivanje škole“, Srednja škola „Ђура Јакшић“, доступно на: <http://www.raca.edu.rs/osnivanje-skole/>, [pristupljeno: 17.06.2019.](#)

⁶⁷ Statut srednje škole „Ђура Јакшић“ у Раћи, члан 5, доступно на: <http://www.raca.edu.rs/wp-content/uploads/2014/12/statut.pdf>, [pristupljeno: 17.06.2019.](#)

⁶⁸ Državne srednje škole, Srednja škola "Ђура Јакшић у Раћи", доступно на: <http://srednjeskole.edukacija.rs/drzavne-srednje-skole/svi-gradovi/raca/srednja-skola-djura-jaksic>, [pristupljeno: 19.06.2019.](#)

⁶⁹ „Centar za mitološke studije Srbije“, Turistička organizacija Opštine Rača, доступно на: <http://tor.rs/sr/centar-za-mitoloske-studije-srbije/>, [pristupljeno: 19.06.2019](#)

⁷⁰ „Centar za mitološke studije Srbije“, Društvo Sveti Sava, доступно на: <https://www.sveti-sava.org.rs/arhiva/centar-za-mitoloske-studije-srbije/>, [pristupljeno:19.06.2019.](#)

Знатан туристички потенцијал Општина Рача поседује првенствено у области културно - историјског, спортско - рекреативног, транзитног, сеоског, излетничког и бањског туризма. Док ловни и манифестациони туризам за сада представљају основу туристичке понуде.

Произвођачи цвећа и меда са територије Раће су својим квалитетом широко познати, управо је зато “Шумадијски сајам цвећа” манифестација сајамског карактера почела традиционално да се одржава у Рачи. Од 2007. године, крајем месеца маја сваке године на овој манифестацији између 20 и 30 произвођача цвећа, у склопу манифестације организује се и културно-уметнички програм посвећен цвећу и меду. Организују се разна предавања, саветовања, као и избор највоље украшеног дворишта. Манифестација је међународног карактера и сваке године је посети 300 до 400 посетилаца

Од 2003. године, у Вишевцу, родном месту Ђорђа Петровића Карађорђа, вође Првог српског устанка, традиционално се одржава манифестација “**Карађорђеви дани**”. У част Војда Карађорђа сваке године од 31. јула до 16. новембра одржавају се бројне свечаности уметничког, културног и књижевног стваралаштва. Организују се и такмичења у фудбалу и гађању глинених голубова. У организацији ове манифестације учествује Центар за митолошке студије Србије, КЦ “Радоје Домановић” и културно уметничко друштво “Филип Вишњић”.

У оквиру манифестације “Карађорђеви дана” организују се и посебне манифестације као што су: “У походе цркви под записом”, код цркве брвнаре у секу Сепци, “Под орахом”, организује се у селу Вучић под столетним орахом., “Јесен стиже, дуњо моја” у селу Мало Крчмаре.

Ловни туризам је на територији Општине Рача заступљен од почетка 20. века, када је основан Ловачки Савез Среза Лепеничког са седиштем у Рачи. Ловачко удружење “Градиште” основано је 1902. године, и претставља једино ловачко удружење у Рачи. Газдује ловиштем “Буковац” које се простире на површини од 21.571 ха, док се лов одвија на површини од 20.500 ха. Од дивљачи је заступљена срна, зец, фазан, препелица, јаребица, а од предатора шакал и лисица. Најтрофејнија дивљач је срнећа дивљач. Ловачко удружење “Градиште” броји од 320 до 3350 чланова. Почетак 60 -их година је период мосовнијег развоја ловног туризма, када су ловци из Италије почели да долазе у лов. Садашња посећеност страних ловаца је скромна, сем домаћих ловаца забележена је посета туриста из Француске.

Од забавних манифестација треба поменути “Првомајски уранак” који је регионалног карактера и од 2004. године од када га организује Туристичка организација Рача, годишње посети од 1.000 до 1.200 људи. Као и забавна манифестација “Moto-Bike Show” у оквиру кога се организује и концерт рок музике. Затим “Фиђијада”, која окупља љубитеље “заставе 750”, током ове манифестације изложи се око 50 примерака истоименог аута, а на крају манифестације врш се избор најлепшег “фиће”.

На дан Светог Трифуна, дана винара и виноградара, туристичка организација општине Рача, под покровитељством општине Рача, организују се “Оцењивање вина и ракије у Рачи”, до сада је организовано четири оваквих оцењивања. Оцењују се ракија у категорији шљивовица, ракија од лозе и остале воћне ракије. Последње оцењивање организовано 13.02.2019. године, пријављено је 88 осам узорака, а избор је вршила трочлана комисија.

У циљу очувања српске културе и традиције општина Рача, Туристичка организација општине Рача и Културни центар “Радоје Доманови” организују сабор фрулаша “Прва фрула Србије”. Током сабора организује се сајам народних рукотворина “Најбоље из Шумадије”, где учешће узме преко 30 излагача. А у такмичарском делу сабора фрулаши се такмиче у 6 категорија и наступа укупно 20 такмичара. Победник “Прве фруле Србије” за награду добија уникатну фрулу из мајсторске радионице Боре Дугића.

Најпосећеније спортско-рекреативне манифестације су “ноћни турнир у малом фудбалу”, који се током лета организује у Рачи, Трски, Ђурђеви и Сепцима. Такође се организује и “турнир у шаху” и турнир у каратеу” који се одржавају у Раћи.

Имајући у виду културно и историјско богатство Општине Раче свакако треба ставити у фокус развој културно-историјског туризма. На територији Општине Рача постоје многа покретна и непокретна културна добра као што су: Карађорђевићев дом, Црква брвнара у Рачи, Капела брвнара у Сепцима, зграда “Турски конак” у Рачи, кућа војводе Павла Цукића у Великом Крчмару, Етно –комплекс у Вишевцу – Петрови двори и споменик Карађорђу, Спомен обележје на брду Градиште у Вишевцу, Музеј задругарства и етнографије у Сипићу. Поред сведочења о историји и традицији, ова културна добра предствљају потенцијал за покретање свеобухватне понуде културно-историјског туризма. Свакако највећи потенцијал лежи у податку да је Ђорђе Петровић Карађорђе родом из Вишевца, те да овај крај у знатној мери може да развија своју туристичку понуду у правцу брендирања и промовисања његовог лика.⁷¹

Први хотел на територији Општине Рача, хотел “Шумадија” изграђен је 1984. године, реновиран је 2004. године и представља једини такав објекат на територији општине. Располаже са 29 соба (54 лежаја), ресторан салу капацитета 400 столица, банкет салу и терасу. Хотел је у приватном власништву, није категорисан и тренутно није у функцији. Хотел поседује и ресторан који нуди специјалитете националне кухиње.

Ловачки дом у Рачи представља још један објекат са смештајним капацитетима, поседује 8 соба (18 лежаја) и поред смештаја врши услуге послуживање хране и пића. У саставу дома налази се кафана која у понуди има специјалитете шумадијског краја и ловачке специјалитете. Објекат је у власништву Ловачког удружења “Градиште”. Током 2020. године кроз пројекат Министарства туризма, трговине и телекомуникација, објекат је опремљен новим намештајем и опремом.

У Општини Рача поред хотела “Шумадија” и Ловачког дома постоји још угоститељских објеката у понуди, то су: ресторан-пицерија “Сан Марино”, кафана “Липов цвет”, ресторан “Аргентина”, “Кујна”, кафана “Шумадијски рај”, кафана “Вожд”, Код Бате, етно ресторан “Видовдан”, ресторан-пицерија “Дон Ђићо”. Сви објекти се налазе у центру Раче, сем ресторана “Видовдан” који се налази у Вишевцу. Сви објекти су у приватном власништву и нису категорисани. Понуда је већински заснована на специјалитетима националне кухиње и роштиља. Постоји и одређен број кафића у понуди, то су: “Соба”, “IN Caffe”, “Caffe Anima”, “Посејдон”, “Art Caffe”, али и један ноћни клуб “JET SET”.⁷²

⁷¹ „Strategija razvoja turizma u opštini Rača“, Turistička organizacije opštine Rača, dostupno na: <http://tor.rs/sr/strategija-razvoja-turizma-opstine-raca/>, prsitupljeno: 20.06.2019.

⁷² „Restorani“, Turistička organizacija opštine Rača, dostupno na: <http://tor.rs/sr/category/restorani/>, pristupljeno 20.06.2019.

На територији Раче постоји термални извор у месту Мирашевцу, извор чија вода спаде у ред сулфатних, мангановито – гвожђевитих вода. Према истраживањима која су вршена у Француској 1970. година утврђено је да је овај извор по количини мангана трећа у свету, а прва у Европи. У изворишном делу потока налазе се и минерални извори Кисела вода и Саставци, то је вода која спаде у воде терапеутског својства. Ови извори лековите воде представљају потенцијал који би мога да прерасте у бањски комплекс.⁷³

11. ЖИВОТНА СРЕДИНА

Имајући у виду мали број становника у центру општине Рача, скромне привредне активности и одсуство индустријских објеката, може се рећи да у Рачи не постоји значајни притисак на животну средину. Озбиљни фактор притиска на животну средину у општини Рача је магистрални пут (М4: Марковац-Рача-Топола-Аранђеловац-Лазаревац), који пролази кроз центар насеља и изазива одређено загађење ваздуха и повећање буке. Са аспекта угрожености животне средине, највећи проблем градског насеља Рача односи се на одвођење и пречишћавање комуналних отпадних вода (тренутно се отпадне воде уливају директно у реку Рачу). Као приоритетан циљ заштите и унапређења животне средине поставља се задатак реконструкције и изградње система градске канализације и постројења за пречишћавање отпадних вода, не само за градска насеља, него и за околна приградска насеља.

У руралном делу општине Рача стање животне средине је другачије него у самом централном језгру. Основни проблеми везани за животну средину су: нерешено питање водоснабдевања, нерешено питање одвођења отпадних вода из сеоских насеља, нередовна контрола квалитета воде за пиће из приватних сеоских бунара, проблем дивљих депонија отпада, уношење материја загађивача у водотокове. Сеоско становништво се снабдева водом из приватних сеоских бунара. Такође у сеоским насељима већина кућа има септичке јаме за сакупљање комуналних вода из домаћинства. Ове септичке јаме нису изграђене према санитарним стандардима-водопрпусне су и загађују подземне воде у својој близини. Приликом обраде земљишта користе се вештачка ђубрива и пестициди. Ове хемијске материје загађивачи спирају се из земљишта, на тај начин после јачих киша загађују подземне воде, а упоредо са речним наносом, у водотокове доспевају и хемијски загађивачи који се примењују у агротехничкој обради пољопривредног земљишта. Решење ових проблема састоји се у контроли загађености земљишта у зонама изворишта.

Проблем дивљих депонија присутан у свим руралним подручјима Србије, изражен је и на подручју општине Рача. Један од основних, првих задатака локалне самоуправе у решењу овог проблема је да изврши рекогносцирање терена, и на основу истог, изради катастар постојећих дивљих депонија на подручју општине.⁷⁴

⁷³ "Ponuda banjskog turizma", Strategija razvoja turizma u opštini Rača, Zvanični sajt opštine Rača, Strategije, dostupno na: <http://www.raca.rs/wp-content/uploads/2018/08/Strategija-turizma-2014-2019.pdf>, pristupljeno, 20.06.2019.

⁷⁴ Strategija upravljanja otpadom opštine Rača za period 2012. - 2020., Službeni glasnik opštine Rača, 17.12.2012. godine – broj 16

